ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 59ον. ΜΑ·Ι·ΟΣ, 1923. Ἀριθ. 5.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

«Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου».
(Πράξ. β'. 4).

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 33ου ἔτους τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας συνέβη ἓν μέγα γεγονός, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτον τὴν σφραγῖδά του ἐπὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου — ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ὀλίγους ὀπαδοὺς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἰερουσαλήμ. Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ὀρθῶς θεωρεῖται ὡς ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, οὕτω καὶ ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐσημείωσε μίαν νέαν κατάστασιν πραγμάτων. Πολλὰ γεγονότα εἰς τὸν κόσμον λησμονοῦνται ταχέως· αἰτία εἶναι ἡ σμικρότης τῆς ἀνθρωπίνης μνήμης ἀπέναντι τοῦ μεγέθους τῶν καταπληκτικῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας. Τοῦτο δὲ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν διηνεκῆ ὑπόμνησιν τῶν μεγάλων γεγονότων. Τὸ «Φίλιππε, μέμνησο ἄνθρωπος ὤν» διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ «Ἄνθρωπε, μέμνησο τοῦ Χριστοῦ ἢ «μέμνησο τῆς Πεντηκοστῆς».

Ἡ Πεντηκοστή, ὡς Ἰουδαϊκὴ ἑορτή, δὲν ἦτο εἰμὴ μία ἁπλουστάτη καὶ ὄχι πολὺ σημαντικὴ γεωργικὴ τελετή. Ὡς Χριστιανικὴ ὅμως ἐπέτειος σημαίνει τόσα πολλά, ὅσα δὲν θὰ ἐπήρκει ὁ μικρὸς ἡμῶν χῶρος νὰ ἐκθέσωμεν. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν ὀλίγα τινὰ τούτων συντόμως.

α') Ἡ Πεντηκοστὴ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Χριστιανικὸν κόσμον ὅτι πρὸ πεντήκοντα ἀκριβῶς ἡμερῶν ***ἓν ἄλλο κοσμοϊστορικὸν γεγονὸς*** εἶχε συντελεσθῆ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν — ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, δι' ἧς ***κατακυροῦται ἡ ἡμετέρα ἀνάστασις*** ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματική.

β') Ἡ Πεντηκοστὴ μᾶς ὑπενθυμίζει ὁλόκληρον ***σειρὰν πραγματοποιηθεισῶν προφητειῶν*** περὶ τῆς καθόδου τοῦ Πνεύματος. Δὲν εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, θαυμαστὸν ὅτι ὅπως τὰ ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο νεκρά, ἀνέζησαν διὰ τῆς πνοῆς τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτά (Ἰεζεκιὴλ λζ'.) οὕτω καὶ οἱ μαθηταὶ δειλοί, φυγάδες, ἀπαρνηταὶ τοῦ Διδασκάλου των, παντοῖα κρυσφύγετα ζητοῦντες, κατ' οὐδὲν δὲ διαφέροντες τῶν νεκρῶν, αἴφνης ἀναζῶσι καὶ ἀτρόμητοι παρουσιάζονται πρὸ τῶν μέχρι πρὸ μικροῦ ἀδυσωπήτων ἐχθρῶν των, ζητούντων νὰ ἐξοντώσουν αὐτούς — ναί, παρουσιάζονται πρὸ αὐτῶν καὶ ἐξηγοῦν πρὸς αὐτοὺς μίαν μεταβολήν, τὴν ἐξήγησιν τῆς ὁποίας οὐδὲν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων καὶ προσώπων θὰ ἠδύνατο νὰ διασαφηνίσῃ; Δὲν εἶναι τοῦτο θαυμαστόν;

Δὲν πρόκειται βεβαίως περὶ τῆς μαρτυρίας τῶν 12 ἢ τῶν 120 συνηγμένων εἰς τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἀνώγαιον, τὸ ὁποῖον ἴσως κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους περιεβλήθη μὲ ἱερότητα ἰδιαιτέραν. Πρόκειται περὶ τῆς μαρτυρίας τῶν τριῶν ἐκείνων χιλιάδων ψυχῶν, αἵτινες, ἀψηφοῦσαι τὴν κατακραυγὴν τοῦ λαοῦ, τὸ μῖσος τῶν θρησκευτικῶν των ἀρχόντων, ὕψωσαν τὴν φωνήν των καὶ διεκήρυξαν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην σύμπασαν ὅτι ἐπετελέσθη τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, ὑπεγράφη ἡ νέα διαθήκη, ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τῶν μέχρι χθὲς νεκρῶν· καὶ ἑπομένως ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ εἶναι ἡ χειροτέρα καὶ μᾶλλον ἀσυγχώρητος ἁμαρτία.

γ΄) Ἡ Πεντηκοστὴ μᾶς ὑπενθυμίζει ἐπίσης ὅτι ***ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀποστολῇ τοῦ Ἁγίου Του Πνεύματος δὲν μεροληπτεῖ***, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἐξ ἴσου τοὺς ζητοῦντας τὴν δωρεὰν ταύτην εἶναι ἕτοιμος νὰ πέμψῃ τὸ Πνεῦμά του. Ἑπομένως, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα εἰς τὴν δωρεὰν ταύτην, ὅπως ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τοῦ ἀέρος, τοῦ ἡλίου· καὶ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο δέον νὰ τὸ διεκδικήσῃ — νὰ ζητήσῃ τὸ Πνεῦμα καὶ νὰ ἦναι βέβαιος ὅτι θὰ τὸ λάβῃ. Ἐπιστολαὶ ἀζήτητοι μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν καταστρέφονται. Δικαιώματα περιουσιακά, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, μετὰ παρέλευσιν ὡρισμένου χρόνου παραγράφονται. Οὕτω καὶ δικαιώματα πνευματικά, μὴ διεκδικούμενα ἐγκαίρως, χάνουν τὴν ἰσχύν των. Χάνουν τὴν ἰσχύν των ὅμως ὄχι λόγῳ τοῦ χρόνου ὅστις διέρρευσεν, ἀλλὰ διότι δὲν ἐξετιμήθησαν ἀρκούντως ὑπὸ τῶν δικαιούχων. Καὶ δικαιώματα μὴ ἐκτιμώμενα οὐδεμίαν παρέχουσιν ὠφέλειαν εἰς αὐτούς. Ὁ περισσότερος Χριστιανικὸς κόσμος σήμερον ***εὑρίσκεται μακρὰν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας διότι δὲν ἐκτιμᾷ τὴν σωτηρίαν***· διότι δὲν βλέπει, εἴτε ἐπειδὴ εἶναι τυφλὸς εἴτε ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ βλέπῃ, τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔρριψεν ἡ ἁμαρτία. Πλεῖστοι Χριστιανοὶ σήμερον φυτοζωοῦν, ὄχι διότι δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς τροφὴ πνευματικὴ δι᾿ αὐτούς, ἀλλὰ διότι δὲν ἐκτιμοῦν τὴν προσφερομένην εἰς αὐτοὺς πνευματικὴν τροφήν.

Διὰ νὰ ἐπιστρέψουν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς διὰ μιᾶς τρεῖς χιλιάδες ψυχαὶ σημαίνει ὅτι πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων ἦσαν συνηγμέναι εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν ἑορτήν. Πάντες οὗτοι ἤκουσαν, εἶδον, ᾐσθάνθησαν τὰ διατρέξαντα γεγονότα· τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν θὰ ἐγνώριζον τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν μετέβαινον οὗτοι μὲ τὸν Διδάσκαλόν των ἀπὸ κώμης εἰς κώμην. Ἐν τούτοις πόσον ὀλίγοι σχετικῶς ὑπῆρξαν οἱ ὁμολογήσαντες δημοσίᾳ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστὸν καὶ λαβόντες τὴν δωρεὰν τοῦ Πνεύματος, δι᾿ ἧς ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἀναγγέλλουν πρὸς πάντας, οἰκείους τε καὶ ξένους, τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ.

Δὲν ἀρκεῖ, φίλε ἀναγνῶστα, νὰ μελετᾷς ἁπλῶς καὶ νὰ θαυμάζῃς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν σωτηρίαν ἐν Χριστῷ, τὴν πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν· εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητος ***νὰ ἐκτιμᾷς ταῦτα καὶ νὰ ζητῇς νὰ τὰ ἀποκτήσῃς***.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ ὁμιλῇς περὶ τῶν πραγμάτων τούτων διὰ τῆς γλώσσης σου· εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμιλῇ **καὶ ἡ ζωή σου**, ἡ καρδία σου, ἡ ὅλη σου παράστασις· καὶ ὅταν ταῦτα ὁμιλοῦν, τότε καὶ τὰ χείλη σου ἐὰν δὲν κινῶνται καὶ ἡ γλῶσσά σου ἐὰν δὲν λαλῇ, ἐν τούτοις θὰ ὑπάρξῃ κάποιος, ὅστις καθὼς ὁ Πέτρος θὰ διακηρύξῃ λέγων «Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν εἶναι μεθυσμένοι, δὲν εἶναι ἄσωτοι, δὲν εἶναι φαντασιοκόποι, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι πεπληρωμένοι Πνεύματος», ὅπως ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς.

Τίς εἶναι, φίλε μου, ὁ ὕψιστός σου προορισμὸς ἐν τῷ κόσμῳ ὡς Χριστιανοῦ; Δὲν εἶναι ἆρά γε τὸ νὰ ἦσαι πλήρης Πνεύματος Ἁγίου; Δὲν εἶναι τὸ νὰ εὑρίσκεσαι διαρκῶς ἐντὸς μιᾶς ἀτελευτήτου Πεντηκοστῆς; Δὲν εἶναι τὸ νὰ αἰσθάνεσαι τὴν πρὶν νεκράν σου ὕπαρξιν ζωογονουμένην καὶ χρησιμοποιουμένην διὰ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου; Ἐὰν ταῦτα ἀποτελοῦν τὸν προορισμόν σου, τὸ ἰδανικόν σου, τότε πρέπει νὰ καλλιεργῇς διαρκῶς τὴν στενὴν ἐκείνην σχέσιν πρὸς τὸν Χριστόν· διὰ τῆς ὁποίας ἡ πνοὴ τῆς Πεντηκοστῆς δὲν θὰ ἦναι πρᾶγμα δύσκολον ἢ ἀσύνηθες· τοὐναντίον, θὰ ἦναι τόσον φυσικὸν, ὅσον ἦτο εἰς τὸν Ἰουδαῖον νὰ ἑορτάζῃ τὴν συγκομιδὴν τῶν πρωτογεννημάτων του. Τότε ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦναι ἡμέρα τῶν πνευματικῶν γενεθλίων πολλῶν ψυχῶν—ἡμέρα ἀναγεννήσεως εἰς πολλοὺς ἁμαρτωλούς, ἡμέρα ἀναστάσεως εἰς πολλὰς νενεκρωμένας καὶ ψυχρὰς καρδίας.

Προσεύχου, φίλε, ἵνα ἡ καρδία σου καὶ ἡ καρδία πάντων τῶν περὶ σὲ πληρωθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ δοκιμάσωμεν ὅλοι εἰς τὴν ζωήν μας τὴν Πεντηκοστὴν—τὴν ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν κάθοδον τοῦ Θείου Πνεύματος πρὸς ἐνίσχυσιν, παρηγορίαν καὶ ὁδηγίαν ἡμῶν καὶ πολλῶν πρὸς τὸν Χριστόν. Ἀμήν.

Π. Γ. Λογγινίδης.

Ο ΦΙΛΟΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ

«. . .Φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν»
(Ματθ. ια'. 19)

Ἡ προσωνυμία αὕτη ἐδόθη εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ὑπὸ τῶν Φαρισαίων ἐμπαικτικῶς, ἀλλὰ συμβαίνει νὰ ἐκφράζῃ μεγάλην καὶ πολύτιμον ἀλήθειαν· διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ἀληθῶς φίλος τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἂν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν εἰς τὴν προσωνυμίαν ταύτην ἔδιδον οἱ Φαρισαῖοι. Οὗτοι πεφυσιωμένοι ἐκ τῆς φανταστικῆς των ἀρετῆς καὶ ἐπιδεικνύοντες εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐξεζητημένην συμμόρφωσίν των πρὸς τὸ γράμμα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐφήρμοζον ἐμπράκτως τὴν ἀλαζόνα στάσιν, ἣν ἐλέγχει ὁ Προφήτης: «Μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, μή με ἐγγίσῃς, διότι εἶμαι ἁγιώτερός σου» (Ἡσ. ξε'. 5). Μόλις κατεδέχοντο νὰ ἀναγνωρίσωσι τοὺς θαυμάζοντας καὶ συμμεριζομένους τὴν τυπικήν των αὐστη-

ρότητα· τοὺς δὲ λοιποὺς ὑπέβλεπον ὡς μεμολυσμένους καὶ περιεφρόνουν ὡς ἀναξίους προσοχῆς· ἰδιαιτέρως δὲ ἐμίσουν καὶ ἀπεστρέφοντο τοὺς τελώνας, ὡς διατελοῦντας εἰς σχέσεις μετὰ τῆς ξενικῆς διοικήσεως καὶ φορολογίας καὶ ὡς φανερῶς πολλάκις ἀδικοῦντας καὶ πιέζοντας τοὺς ὁμοφύλους των. Δὲν ἠδύναντο λοιπὸν νὰ συγχωρήσωσι τοῦ Χριστοῦ τὴν εὐσπλαγχνίαν, πλησιάζοντος τοιούτους καὶ ἄλλους γνωστοὺς ἐπὶ ἁμαρτίᾳ ἀνθρώπους, καὶ ἀπεκάλουν αὐτὸν ***φίλον τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν****, οἱονεὶ σύντροφον καὶ συμμέτοχον τῆς ἀδικίας αὐτῶν καὶ λοιπῆς ἁμαρτίας. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἦτο πράγματι φίλος αὐτῶν—οὐχὶ τῆς ἁμαρτίας των, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν των· καὶ ἐπειδὴ πάντες ἡμεῖς ἐγεννήθημεν ἁμαρτωλοί, εἶναι πολύτιμος δι' ἡμᾶς ἡ ἀποκάλυψις, ὅτι ὑπάρχει τις φίλος ἀληθὴς τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς θὰ ἦτο καλὴ εἴδησις δι' ἡμᾶς, ἐὰν ἐπάσχομεν ἐκ δυσιάτου τινὸς νοσήματος, ὅτι ὑπάρχει ἰατρὸς εἰδικὸς ἐπιτυχῶς θεραπεύων τὸ νόσημα ἐκεῖνο, μάλιστα δὲ ὅτι ὁ ἰατρὸς οὗτος εἶναι* ***φίλος*** *τῶν ἀσθενῶν, εὑρίσκων εὐχαρίστησιν εἰς τὴν παρηγορίαν, ἀνακούφισιν καὶ ἴασιν αὐτῶν.*

Καλὸς φίλος εἶναί τι τόσον ***ποθητὸν*** *ὅσον καὶ* ***σπάνιον****. Οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων ἀποκτῶνται ἐν τῇ εὐτυχίᾳ, καὶ εἶναι φίλοι ψευδεῖς, ἐξαφανιζόμενοι εὐθὺς ὡς ἐκλίπῃ ἡ εὐτυχία· ὡς λέγεται περὶ τῶν ποντικῶν, ὅτι ἐγκαταλείπουν τὴν οἰκίαν, ὅταν καταστῇ ἑτοιμόρροπος καὶ ἐγγίζῃ ἡ πτῶσις αὐτῆς. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ φίλοι, οὓς συνδέει ἡ αὐτὴ τάσις πρὸς τὴν κακίαν, εἰς ἣν συμμετέχουσιν ἢ καὶ ὁδηγοῦσιν. Εὐτύχημα θὰ ἦτο ἂν οἱ τοιοῦτοι φίλοι παντελῶς ἐξέλειπον. Σπάνιοι εἶναι οἱ φίλοι, ὧν ἡ ἐπίδρασις εἶναι ὁπωσδήποτε ὠφέλιμος· σπανιώτατοι δὲ οἱ φίλοι οἱ εἰλικρινῶς ἀγαπῶντες τοὺς φίλους αὐτῶν καὶ προβαίνοντες μέχρις αὐτοθυσίας ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὀλίγιστα τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι γνωστά. Ἐπίσης σπάνιοι εἶναι οἱ συγκαταβαίνοντες νὰ συνδέσωσι φιλίαν μετ' ἀνθρώπων κατωτέρων των.*

Α'. Πῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδειξεν ὅτι εἶναι ὁ φίλος τοῦ ἁμαρτωλοῦ; *Ἐν πρώτοις, τὸ ἔδειξεν ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον. Ὅταν σκεφθῇ τις, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ αἰώνιος Λόγος, ὅστις* ***ἦτο*** *ἐν ἀρχῇ, συνάναρχος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Δημιουργὸς «δι' οὗ τὰ πάντα ἔγειναν», θρόνος τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ οὐρανός, καὶ ὅτι «Ἑαυτὸν ἐκένωσεν», ἀπεκδυθεὶς τὴν δόξαν καὶ τὰ προνόμια τῆς Θεότητος χάριν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐξασφαλίσῃ δι' αὐτὸν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, ὁ νοῦς ἰλιγγιᾷ διὰ τὸ ἄπειρον μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως αὐτοῦ καὶ ἐξίσταται διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ταύτην πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀγάπην· καὶ θὰ ἦτο δύσκολον νὰ τὸ πιστεύσῃ τις, ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅτι «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* ***ἦλθε*** *διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ σώσῃ* ***τὸ ἀπολωλός****» (Λουκ. ιθ'. 10). Ὁ Γλάδστων περιπατῶν ποτε εἴς τινα ἐξοχικὴν λεωφόρον παρετήρησε καρραγωγέα ματαίως ἀγωνιζόμενον νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἁμάξιόν του ἐκ τοῦ πηλοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχον χωθῇ οἱ τροχοί· ὁ πρωθυπουργὸς τῆς κραταιᾶς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκδυθεὶς τότε τὸν ἐπενδύτην του, προσῆλθεν αὐθόρμητος βοηθὸς καὶ ἑνώσας τὰς δυνάμεις του μὲ τὰς τοῦ καρραγωγέως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἁμαξίου. Ὁ καρραγωγεὺς ηὐχαρίστησε τὸν πρόθυμον κύριον, ἀγνοῶν ποῖος*

ἦτο, ἀλλ᾽ ὑπῆρξε καὶ ἄλλος θεατὴς τῆς συγκαταβάσεως τοῦ διασήμου ἀνδρὸς καὶ τὸ γεγονὸς γνωσθὲν προεκάλεσεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸν κοινὸν θαυμασμόν. Ἀλλὰ τί εἶναι εἷς πρωθυπουργὸς ἢ καὶ βασιλεὺς ἢ καὶ αὐτοκράτωρ, συγκαταβαίνων νὰ βοηθήσῃ ὅμοιόν του ἄνθρωπον ἐν τῇ δυσκολίᾳ του, ἀπέναντι ἑνὸς Δημιουργοῦ, ἐλθόντος νὰ σώσῃ τὸ ἀποστατῆσαν καὶ ἀσεβῆσαν πλάσμα του;

Καὶ δὲν ἦτο ἡ εἰς τὸν κόσμον ἔλευσις τοῦ Χριστοῦ ἁπλῆ ἐπίσκεψις πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα· δὲν ἦτο ἁπλῆ νουθεσία πρὸς αὐτὴν ὅπως ἐγκαταλίπῃ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας, ἣν ἠκολούθησε, καὶ στραφῇ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ᾽ ἦτό τι ἀπείρως ἀνώτερον καὶ ὑψηλότερον· ἦτο **ἑκούσιος καὶ αὐθόρμητος ἀναδοχὴ ὅλου τοῦ βάρους καὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς ἁμαρτίας**, ἦτο ἡ συνταύτισις αὐτοῦ τοῦ ἁγίου καὶ ἀμώμου καὶ ἀναμαρτήτου Ἰησοῦ μετὰ τοῦ ἀχρείου καὶ διεφθαρμένου καὶ ἀκαθάρτου ἁμαρτωλοῦ, οὕτως ὥστε νὰ θεωρηθῇ αὐτὸς ὡς ὁ αἴτιος καὶ ἔνοχος πάσης ἁμαρτίας καὶ παραβάσεως ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ προπάτορος ἡμῶν Ἀδὰμ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ νὰ πίῃ αὐτὸς τὸ ποτήριον τῆς Θείας ὀργῆς μέχρι τρυγὸς καὶ νὰ ὑποστῇ ὅλην τὴν τιμωρίαν, ἧς ἦτο ἄξιος ὅλος ἐκεῖνος ὁ ὄγκος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ παραβάσεων. Ποῖος φίλος θὰ εὑρίσκετο ποτὲ καταβαίνων ἐκ τοιούτου ὕψους τόσον χαμηλά, καὶ δεχόμενος νὰ θυσιάσῃ οὐχὶ ἁπλῶς τὴν ζωήν, ἀλλὰ τὴν τιμήν του καὶ τὸν χαρακτῆρά του ὑπὲρ ἑνὸς ξένου, ἀναξίου καὶ ἀθλίου ἀνθρώπου μέλλοντος ἁπλῶς νὰ θερίσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀφροσύνῃ καὶ ἀποστασίᾳ τῆς καρδίας του ἔσπειρεν;

Ἰδὲ τὸν φίλον τοῦτον τοῦ ἁμαρτωλοῦ προσεκτικῶς. Παρατήρησον πῶς φέρεται πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ πλανωμένους. Πόσον διάφορος ἡ στάσις αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος πρὸς τοὺς τελώνας καὶ ἁμαρτωλούς, οὓς οἱ «δίκαιοι» Φαρισαῖοι οὐδὲ ἑνὸς βλέμματος ἠξίουν! Μὲ πόσην εὐσπλαγχνίαν, τρυφερότητα καὶ ὑπομονὴν ἐλέγχει, διδάσκει, νουθετεῖ, παρηγορεῖ· καὶ πῶς οὐδένα τῶν ἐγγιζόντων αὐτὸν ἀποπέμπει κενόν! **Ὁ φίλος οὗτος τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ σήμερον** (Ἑβρ. ιγ΄. 8), συμπαθὴς πρὸς σέ, ἕτοιμος νὰ σὲ σώσῃ, νὰ σὲ εὐλογήσῃ καὶ νὰ σὲ καταστήσῃ εὐτυχῆ, προσφέρων σοι ὅσα διὰ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ αἵματος ἐξηγόρασεν ὑπὲρ σοῦ —**ἄφεσιν** πλήρη τῶν ἁμαρτημάτων σου, τὴν νέαν ἐν αὐτῷ **ζωὴν** τὴν κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἀποτελεσματικῶς νικηφόρον, τὴν **εὔνοιαν** τοῦ οὐρανίου Πατρὸς καὶ τὴν ἐκ μέρους Του **υἱοθεσίαν**, τὴν **ἐξασφάλισίν** σου ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον **κληρονομίαν** ἐν τῇ μελλούσῃ. Ἰδοὺ φίλος ἔξοχος, μοναδικός, πολύτιμος, καὶ δὴ φίλος τοῦ ἁμαρτωλοῦ!

Β΄. **Τινὲς τῶν χαρακτήρων τοῦ φίλου τούτου.**

α΄) Εἶναι φίλος ειλικρινής. Πολλοὶ φίλοι συγκαλύπτουσι καὶ παραβλέπουσιν ἢ καὶ δικαιολογοῦσι τὰ σφάλματα τῶν φίλων των, οὕτω δὲ συνεργοῦσιν εἰς τὴν διαιώνισιν τῶν σφαλμάτων καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ζημίαν αὐτῶν. Ἀλλ᾽ οὗτοι δὲν εἶναι κατὰ βάθος φίλοι, διότι πράττουσιν ὅ,τι θὰ ἔπραττεν εἷς ἐχθρός. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅμως οὐδὲν σφάλμα ἀνέχεται καὶ οὐδὲν συγκαλύπτει· ἀλλὰ καθὼς τὸ φῶς τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου δεικνύει ἐπὶ τοῦ λευκοῦ χάρτου καὶ τὴν ἐλαχίστην

τυχὸν ἀκαθαρσίαν, οὕτω τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἐξελέγχει καὶ δεικνύει πᾶσαν παράβασιν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀκόμη παρὰ τοῖς ἀνθρώποις λογιζομένην, ὑπὸ τὸν ἀληθῆ αὐτῆς χαρακτῆρα ὡς ἁμαρτίαν καὶ βδελυκτὴν ἀποστασίαν. Συμβουλεύσου τακτικῶς τὸν λόγον Ἰου, καὶ θὰ ἴδῃς πόσον εἰλικρινὴς φίλος σου εἶναι.

β΄. Εἶναι φίλος συμπαθής. *Ὅσον στενὴ καὶ ἂν ἦναι ἡ σχέσις μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, ἐὰν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχῃ ὑποφέρει ἐξ ἀσθενείας καὶ πόνων, δὲν δύναται νὰ παρηγορήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν ἕτερον πάσχοντα ἢ ἀλγοῦντα. Μόνον νὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ: «Καὶ ἐγὼ ὑπέφερα ἀκριβῶς τοὺς τοιούτους πόνους» καὶ εὐθὺς ὁ πάσχων αἰσθάνεται ὡς ἐὰν τὸ ἥμισυ τῆς στενοχωρίας του ἐφορτώθη ὁ φίλος του. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐγνώρισεν ἐκ πείρας καὶ ἐγεύθη εἰς ἔκτακτον βαθμὸν ὅλας τὰς πικρίας καὶ τοὺς πόνους τῆς παρούσης ζωῆς, διότι καὶ ἐπείνασε καὶ ἐδίψησε καὶ εἰς κόπους μεγάλους ὑπεβλήθη καὶ παρεξηγήθη καὶ ἐμισήθη καὶ ἐδιώχθη καὶ ἐγκατελείφθη καὶ ἐνεπαίχθη καὶ ἐβασανίσθη σκληρῶς καὶ ἠτιμάσθη καὶ ὑπέστη τὰς καυστικὰς ἀλγηδόνας τοῦ σταυροῦ, καὶ δύναται πᾶς τις νὰ προστρέξῃ εἰς Αὐτὸν ἐν τῇ θλίψει, τῇ στενοχωρίᾳ καὶ τῷ πόνῳ αὐτοῦ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι Ἐκεῖνος γνωρίζει περὶ τίνος πρόκειται.*

γ΄. Εἶναι φίλος πλήρης ἀγάπης. *Ἠγάπησεν ἡμᾶς, ἐνῷ ἔτι ἤμεθα ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ ἀποστάται. Ἐθυσιάσθη ὑπὲρ ἡμῶν χωρὶς νὰ ζητήσωμεν τοιοῦτόν τι παρ' αὐτοῦ. Τὸν δὲ προσερχόμενον πρὸς αὐτὸν δὲν ὀνειδίζει, δὲν ἐπιπλήττει, δὲν ἀπωθεῖ, ἀλλὰ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας δέχεται, καὶ προθύμως προσφέρει οὐ μόνον ὅσα ὑπὲρ ἡμῶν ἐξηγόρασεν, ἀλλὰ καὶ* ***Ἑαυτόν.***

δ΄. Εἶναι φίλος πρόθυμος. *Πρὶν ἢ σὺ κραυγάσῃς, ἐκεῖνος ἀκούει. Δὲν περιέμενε νὰ ζητήσωμεν ἡμεῖς τὴν ἐπέμβασίν του, ἀλλ' ἦλθεν αὐτοβούλως· ἐὰν δὲ φαίνεται ἐνίοτε ὅτι δὲν ἀκούει καὶ δὲν ἀποκρίνεται, τοῦτο πράττει περιμένων ἕως οὗ μορφωθῇ ἐν ἡμῖν γνήσιος καὶ πραγματικὸς πόθος ἐκείνου, διὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἐπικαλούμεθα.*

ε΄. Εἶναι φίλος ἰσχυρός. *Πρὶν ἢ ἀναληφθῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἐδήλωσεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι «ἐδόθη εἰς αὐτὸν πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς» (Ματθ. κη΄. 18). Χαίρει ὁ ἄνθρωπος ὅταν μεταξὺ τῶν φίλων του δύναται νὰ συγκαταριθμήσῃ τινὰ ἰσχύοντα, πρὸς ὃν ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταφύγῃ· ἀλλ' ἰδοὺ φίλος πανίσχυρος, ὁ Παντοδύναμος Χριστός, προσφέρων εἰς σὲ τὴν φιλίαν του. Δύνασαι νὰ ἐπιθυμήσῃς τίποτε ἀνώτερον τούτου;*

στ΄. Εἶναι φίλος σταθερός. *Πόσοι ἐστάθησαν ἀτυχεῖς εἰς τὰς φιλίας των! Ἐνόμιζον ὅτι τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν συνεδέθησαν διὰ στενῆς φιλίας, ἦσαν πιστά, ἀλλ' αἴφνης εἴτε ἐκ περιστάσεων δυσμενῶν εἴτε ἐξ ἀνεξηγήτου ἰδιοτροπίας αἱ στεναὶ ἐκεῖναι σχέσεις ἐχαλαρώθησαν, ἡ ἐπί τινα χρόνον διαρκέσασα συμπάθεια βαθμηδὸν ἐξητμίσθη, καὶ ὁ ἐγκαταλειφθεὶς αἰσθάνεται ἑαυτὸν μεμονωμένον καὶ ἔρχεται εἰς αὐτὸν διάθεσις νὰ θρηνήσῃ ὡς ἐπὶ νεκροῦ. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι φίλος σταθερός· οὔτε περιστάσεις δύνανται νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν φιλίαν του, οὔτε αὐτὸς ὑπὸ ἰδιοτροπίας οἱασδήποτε κατέχεται. Μάλιστα τὴν εὐστάθειάν του ταύτην μεταδίδει*

καὶ εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐξέλεξαν Αὐτὸν ὡς φίλον των, ὥστε δικαίως ὁ Ἀπόστολος ἀναφωνεῖ : «Τίς θέλει μᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ; θλῖψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ πεῖνα ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα ;. . εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε παρόντα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε ἄλλη τις κτίσις θέλει δυνηθῇ νὰ χωρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ῥωμ. η΄. 35—39).

Γ΄. Τὰ κέρδη τοῦ δεχομένου τὴν φιλίαν τοῦ Χριστοῦ. *Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις συναισθανθεὶς τὴν ἀθλιότητα αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας, ἐστράφη πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸν κάλλιστον αὐτοῦ φίλον, λαμβάνει δι᾽ αὐτοῦ ἀνεκτίμητα ἀγαθά.*

α΄) Λαμβάνει, ***τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.*** *Πόσην ἀξίαν ἔχει τὸ ἀγαθὸν τοῦτο δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν οἱ ἀγῶνες, οἱ κόποι καὶ αἱ δαπάναι, εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν οἱ κατὰ καιροὺς αἰσθανθέντες τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μὴ γνωρίσαντες ὅτι τὸ βάρος τοῦτο ἦρε διὰ πάντας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὑπέβαλον ἑαυτοὺς εἰς ποικίλας στερήσεις καὶ κακουχίας· ἐζήτησαν νὰ «ἐξιλεώσωσι» τὸν Θεὸν διὰ μόχθων καὶ ἀγώνων· ἤλπισαν νὰ καλύψωσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν διὰ μεγάλων δαπανῶν, ἃς ἀνέλαβον ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν. Τὰ μοναστήρια καὶ αἱ σκῆται, τῶν «στυλιτῶν» αἱ ἀφάνταστοι κακουχίαι, τῶν φακιρῶν τὰ ἑκούσια βασανιστήρια, αἱ εἰς ἱεροὺς τόπους πολυδάπανοι καὶ πολύμοχθοι ἀποδημίαι τί ἄλλο δεικνύουν ἢ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ συναισθανόμενος τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν του, εἶναι ἕτοιμος τὰ πάντα νὰ ὑποστῇ ἵνα ἀπαλλαχθῇ· καὶ τοιούτου ἀφορήτου βάρους τὴν ἄρσιν καὶ ἐξάλειψιν προσφέρει μετ᾽ ἀδιαφιλονεικήτου βεβαιότητος εἰς τὸν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον ὁ Ἰησοῦς Χριστός.*

β΄) *Μετὰ τῆς συγχωρήσεως λαμβάνει* ***νέαν ζωήν.*** *Ὁ εἰς τὸν Χριστὸν προσφεύγων ἀναγεννᾶται, γίνεται νέος ἄνθρωπος, ἀποκτᾷ πόθους ἁγίους καὶ αἰσθήματα ἅγια· δὲν εὑρίσκει ὡς ἄλλοτε εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν· ἐξ ἐναντίας μισεῖ αὐτὴν ἀγαπᾷ δὲ τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ· ὁ πρώην δοῦλος γίνεται ἤδη ἐλεύθερος· ὁ πρώην ἀνήσυχος καὶ δυστυχὴς γίνεται ἤδη εὐτυχής· ὁ πρώην ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται ἤδη τέκνον τοῦ Θεοῦ. Τῆς εὐτυχίας ταύτης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ μέτρον.*

γ΄) *Ἀκολουθεῖ ἡ προσωπικὴ* ***ἐπίδρασις*** *τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ πιστοῦ. Εἶναι φυσικὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑφίσταται, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ προσώπου, μεθ᾽ οὗ διὰ φιλίας συνδέεται. «Εἰπέ μοι ποίους φίλους ἔχεις», ἔλεγέ τις, «καὶ θὰ σοὶ εἴπω ὁποῖός τις εἶσαι». Μακάριος ἐκεῖνος, ὅστις ὄντως ἐδέχθη τὸν Χριστὸν ὡς φίλον του· διότι ἡ προσωπικὴ ἐπίδρασις τοῦ Χριστοῦ θὰ ἐξαγνίζῃ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, θὰ ἐξευγενίζῃ τοὺς τρόπους αὐτοῦ, θὰ τελειοποιῇ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ θὰ καθιστᾷ αὐτὸν ὑπέρτερον τῶν μικρῶν καὶ μηδαμινῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου.*

δ΄) Ἐξασφαλίζεται ὁλόκληρος αἰωνιότης. *Πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τῆς παρούσης συντόμου ζωῆς ἐκτείνεται ἡ ἀτελεύτητος αἰωνιότης. «Πῶς θὰ διέλθω τὴν*

αἰωνιότητα;» εἶναι ἡ φρονιμωτέρα ἐρώτησις, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀποτείνῃ ὁ ἐφήμερος ἄνθρωπος· ἡ δὲ ἀπόκρισις ἔρχεται φυσικὴ καὶ ἀναμφίβολος: «Μὲ ἀτελεύτητον κακοδαιμονίαν καί ἀθλιότητα,» ἐκτὸς ἐὰν ἡ ψυχὴ ἐστράφη ὁριστικῶς πρὸς τὸν Χριστόν, καὶ ἐδέχθη αὐτὸν ὡς τὸν μόνον ἀληθῆ αὐτῆς φίλον. Τότε ἡ ἀπόκρισις θὰ εἶναι: «Μὲ ἀτελεύτητον εὐδαιμονίαν καὶ ἀτελευτήτως προϊοῦσαν μακαριότητα ἐν τῇ ἀκωλύτῳ συγκοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης εὐτυχίας καὶ χαρᾶς.»

Ἔχεις σύ, ἀναγνῶστα, τὸν Χριστὸν ὡς φίλον σου; Ἐὰν οὐχί, σκέψαι ποίαν ζημίαν ὑφίστασαι ζῶν μακρὰν αὐτοῦ, ὅστις χάριν σοῦ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀντὶ τῆς δικαίας τιμωρίας σου, σοὶ ἐξησφάλισε τὴν οὐράνιον εὐδαιμονίαν, καὶ ἀποφάσισον νὰ παραδοθῇς εἰς αὐτόν. Ἐὰν ναί, πρόσεχε μὴ λυπήσῃς τοιοῦτον φίλον προτιμῶν ἄλλο τι ἀντὶ τοῦ θελήματος αὐτοῦ, καὶ καλλιέργει τὴν ἁγίαν ταύτην φιλίαν διὰ μελέτης καὶ προσευχῆς. Ἐὰν δὲ ζητήσῃ ὁ μέγας οὗτος Φίλος θυσίαν τινά, εἴτε χρόνου εἴτε ἀναπαύσεως εἴτε συμφερόντων εἴτε κοσμικῆς ἀγάπης, πρόσεξον μὴ ἀρνηθῇς, διότι Ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι «ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, δὲν εἶναι ἄξιος ἐμοῦ· καὶ ὁ ἀγαπῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, δὲν εἶναι ἄξιος ἐμοῦ· καὶ ὅστις δὲν λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, δὲν εἶναι ἄξιος ἐμοῦ» (Ματθ. ι'. 37, 38).

Ξ. Π. Μόσχου.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΛΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΙΔΕΩΝ

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

Αἱ ἰδέαι κυβερνοῦν τὸν κόσμον. Ἡ διάνοια κυριαρχεῖ ἐπὶ τοῦ σκότους ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ φωτός. Αἱ ἰδέαι βροντοῦν καθ' ὅλον τὸν κόσμον ὅπως τὰ τηλεβόλα· αἱ σκέψεις εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν ὅπλων· αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἔδρεψαν περισσοτέρας δάφνας νίκης παρὰ οἱ ἱππεῖς καὶ τὰ ἅρματα. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ Ἱστορία, καὶ ἡ Ἱστορία δὲνψεύδεται.

Αἱ τύχαι τοῦ κόσμου εὑρίσκοντο πάντοτε εἰς τὰς χεῖρας τῶν προφητῶν καὶ τῶν κηρύκων. ***Ὄπισθεν πάσης μεταρρυθμίσεως καὶ πάσης ἐπαναστάσεως ὑπάρχει μία ἰδέα·*** *μία ἰδέα ὑπάρχει σήμερον ὄπισθεν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Ρωσσικῆς ἐπαναστάσεως μὲ ὅλην της τὴν τραγικότητα καὶ τὴν ἐρήμωσιν· ὄπισθεν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρχε μία ἰδέα. Ὁ φιλόσοφος μὲ τὰς ἰδέας του ὡδήγει τὴν Γερμανίαν καὶ οὐχὶ ὁ στρατιώτης μὲ τὸ κράνος του. Τὰ κτυπήματά του ἦσαν λέξεις· τὸ ὅπλον τοῦ ἐσκόρπιζεν ἰδέας, οὐχὶ βλήματα, ἀνὰ τὴν οἰκουμένην. Ὁ Νίτσε διακηρύττων τὴν θέλησιν τῆς ἐπικρατήσεως, τοῦ νικᾶν, τοῦ ἀνατρέπειν τὰ πάντα, ἐδημιούργησε τὸν Γερμανικὸν μιλιταρισμόν. Ἡ διανοητικὴ διαύγεια δὲν εἶναι ἐγγύησις περὶ κοινωνικῆς ἀσφαλείας. Πανεπιστημιακὴ μάθησις καὶ μόρφωσις δὲν ἀποτελεῖ πιστοποιητικὸν ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Ἐν τούτοις εἶναι ἐγγύησις μιᾶς δυνά-*

μεως—ἰσχύος δυναμένης νὰ χρησιμοποιηθῇ ἢ πρὸς τὸ καλὸν ἢ πρὸς τὸ κακόν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἰδέας, καὶ διεκήρυξε τὰ δικαιώματα τῆς σκέψεως, ὅταν εἶπεν· «Ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς». Πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰς λέξεις ταύτας μία σιωπηρὰ ἀντίθεσις—ὅτι ἐνῷ προφῆται, σοφοὶ καὶ γραμματεῖς ἀνεφάνησαν κατὰ διαφόρους περιόδους ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου, τώρα τέλος αὐτὸς ὁ Μέγας Ἁρμοστὴς θὰ ἔπεμπε προφήτας, σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, οἵτινες θὰ ἦσαν πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Μόλις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπαγγείλει ἓν τρομερὸν κατηγορητήριον κατὰ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Τοὺς κατηγόρησεν ὅτι εἶναι ὁδηγοὶ τυφλοί, ἀσεβεῖς καὶ ἄθρησκοι· τοὺς ὠνόμασεν «ὄφεις» καὶ «ἐχίδνας» καὶ τοὺς κατήγγειλεν ὡς θανατώσαντας τοὺς προφήτας. Δὲν ἦτο ὁ κοινὸς λαός, ὅστις κατεπρόδωκε τοὺς πρέσβεις ἐκείνους τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽οἱ ἐγγράμματοι, οἱ διανοούμενοι ὁδηγοὶ τοῦ ἔθνους, οἱ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις ἀνατραφέντες ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Αἱ λέξεις ὅμως ἐκεῖναι ἴσως ἦσαν ἁπλῶς ἡ ἔκφρασις μιᾶς δοκιμαζομένης ὑπομονῆς. Ὑπάρχει κάποια χάρις εἰς τὴν γραμματικήν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε πιθανῶς: «Σᾶς ἔχω στείλει προφήτας, σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ πάλιν θὰ σᾶς ἀποστείλω τοιούτους». Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι μία ἔκφρασις τῆς ἀκουράστου ὑπομονῆς του, τῆς ἰσχυρᾶς πίστεώς Του εἰς τὸν τελικὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας. Ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ κατανικήσῃ τις μίαν πεπλανημένην ἰδέαν εἶναι νὰ παρουσιάσῃ μίαν ἀληθῆ ἰδέαν. Ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ ὑπερισχύσῃ τις κατὰ τοῦ σκότους εἶναι νὰ ἀνάπτῃ τὸ φῶς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπίστευεν ἀκραδάντως ὅτι ὁ ἀληθὴς προφήτης, ὁ ἀληθὴς σοφός, ὁ ἀληθὴς γραμματεύς, ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν δικαιοσύνῃ.

Εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν ***προφήτης*** *εἶναι ὁ* ***κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου,*** *ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ὁμιλεῖ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι διπλωμάτης, ἀλλ᾽ ἀγγελιαφόρος. Δὲν εἶναι φιλάνθρωπος, ἀλλὰ προφήτης. Δὲν εἶναι κοινωνιολόγος, ἀλλὰ σωτήρ. Εἶναι εἰδικὸς εἰς τὸν κύκλον τῶν πνευματικῶν ζητημάτων. Ὁ ἱεροκῆρυξ εἶναι ὁ ἀγγελιαφόρος μιᾶς ἰδίας. Ἀναγγέλλει μίαν μεγάλην ἀλήθειαν, ἓν μέγα Εὐαγγέλιον. Εἶναι ὁ σπορεὺς καλοῦ σπόρου· καὶ δὲν ὑπάρχει τι ἰσχυρότερον, ζωτικώτερον, καρποφορώτερον ἀπὸ τὸν σπόρον, ὅστις εἶναι κεκρυμμένος βαθέως εἰς τὴν γῆν. Γονιμοποιεῖται ἐν κρυπτῷ καὶ σιωπῇ· ἔπειτα διανοίγει τὸν δρόμον του διὰ μιᾶς πρὸς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ τέλος τροφοδοτεῖ καὶ ἐξυπηρετεῖ πλῆθος ἄλλων πλασμάτων.*

Πᾶσα σπουδαία ἐποχὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου ὑπῆρξε τὸ δημιούργημα ἑνὸς κήρυκος, ἐπειδὴ πᾶσα σπουδαία καὶ μεγάλη ἐποχὴ ἐβασίσθη καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ μιᾶς ἰδέας. Ὅταν ἡ Ἰταλία κατέστη πνευματικῶς στάσιμος καὶ στεῖρα, εἷς ἱεροκῆρυξ, ὁ Σαβοναρόλας διὰ τῆς φλογερᾶς εὐγλωττίας του διήγειρε τὴν συνείδησιν τῆς χώρας ἀπὸ τὸν μακρόν της ὕπνον, καὶ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κηρύγματός του ἐδημιούργησε μίαν νέαν ἐποχὴν διὰ τὸ ἔθνος του. Ὅταν ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος ἦτο βυθισμένη εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν θρησκευτικῶν τύπων καὶ

τῆς κοσμικῆς ὑλοφροσύνης, ἀνεφάνη εἷς κῆρυξ, ὁ Λούθηρος, ὅστις ἐσάλευσε μίαν ὁλόκληρον ἤπειρον ἐκ θεμελίων καὶ τὴν ἐσάλευσε κατ' ἐπανάληψιν, μέχρις ὅτου αἱ ἀσάλευτοι ἀλήθειαι τοῦ Εὐαγγελίου ἐγένοντο κληρονομία τοῦ λαοῦ. Ὅταν τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ὁ Λούθηρος ἐκράτει ὑψηλὰ εἰς τὰς χεῖράς του, ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται καὶ ὅταν τὸ σκότος ἤρχισε πάλιν νὰ ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῆς γῆς, ἄλλος κῆρυξ, ὁ Ἰωάννης Οὐέσλεϋ, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Ὀξφόρδῃ, μὲ τὴν πνοὴν τοῦ Θείου Πνεύματος ἐπὶ τῆς καρδίας του, ἐλάλησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ πρὸς μίαν κοινωνίαν, ἥτις εἶχε παρακμάσει πνευματικῶς· ἀφύπνισε δὲ τὴν Ἀγγλίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεγάλης της ἀποστολῆς εἰς τὸν κόσμον. Ὅταν ἡ ἰσχυρὰ ἀναζωπύρωσις, ἥτις ἐπηκολούθησεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Οὐέσλεϋ, ἤρχισε νὰ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν καρδίαν τῆς Ἐκκλησίας, αἱ δὲ δημόσιαι λατρεῖαι καὶ ἐκκλησιαστικαὶ συναθροίσεις νὰ γίνωνται πάλιν ψυχραὶ καὶ μεγαλοπρεπῶς κεναί, νέος κῆρυξ, ὁ Γουλιέλμος Μπούθ, συνεκλόνισε τὸν ἀγγλικὸν κόσμον μὲ τὸ ἔνθερμον καὶ συγκινητικὸν κήρυγμά του καὶ ἐξέπεμψεν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην τὸ μακάριον Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας.

Πιθανὸν ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἔννοιαν δὲν παρουσιάζονται εἰμὴ κατὰ ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα—μεμονωμένα εἰς μίαν γενεὰν ἢ ἴσως εἰς ἕνα αἰῶνα—ἀλλ' ἡ φλὸξ ἡ μεταδιδομένη ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ διδασκάλου δύναται ν' αὐξάνῃ, ἂν καὶ μὲ ἠλαττωμένην ἔντασιν, εἰς τὰς καρδίας χιλιάδων ἀνθρώπων. Οὐχὶ ὀλιγώτερον ὅμως σπουδαῖα προσόντα ἀρχηγοῦ εἶναι καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται καὶ εἰς ἀφανῆ καὶ ταπεινὰ κοινωνικὰ στρώματα καὶ εἰς μέρη ἀπόκεντρα καὶ μὴ ἐφελκύοντα τὴν γενικὴν προσοχήν. Ὁ Μέγας Νοπολέων εἶπέ ποτε· «Ὅστις θέλει νὰ γίνῃ ἀρχηγός, πρέπει νὰ ἠξεύρῃ νὰ κεντᾷ τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων.» Καὶ ἐὰν οἱ πλεῖστοι τῶν σήμερον θεωρουμένων ὡς ἀρχηγῶν καὶ ἀποστόλων εἰς τὰ κοινωνικά, δημοσιονομικὰ καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἀποτυγχάνουν, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λησμονοῦν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ψυχὴν καὶ ἡ ψυχὴ χρειάζεται νὰ ἀφυπνισθῇ καὶ νὰ ζωογονηθῇ διὰ μιᾶς μεγάλης ἀληθείας καὶ μιᾶς μεγάλης ἰδεολογίας.

Εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν ὁ **σοφὸς** *εἶναι ὁ* **διανοούμενος**, *ὁ* **λόγιος**. *Τὸ Εὐαγγέλιον προασπίζει τὰ δικαιώματα τῆς διανοητικῆς ἐργασίας καὶ προστατεύει τὸν διανοούμενον, εἴτε εὑρίσκεται οὗτος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἴτε ἐν ταῖς σχολαῖς. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπεχθάνεται τὸ σκότος ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν καὶ προκαλεῖ τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων εἰς συναγωνισμὸν ἐν τῷ διανοητικῷ σταδίῳ. Ἄλλα θρησκεύματα ἀναπτύσσονται ἐν τῷ σκότει, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον φέρει τὰ πάντα εἰς τὸ φῶς. Αἱ μεγάλαι λέξεις εἰς πολλὰς κοσμικὰς θρησκείας εἶναι λέξεις, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦν περὶ μαγικοῦ χρησμοῦ, μυστηρίων, ἐπῳδῶν, ἐξορκισμῶν, γοητειῶν. Εἰς πάντας τοὺς μάγους καὶ ἐργάτας μαγειῶν, οἵτινες ἀγαποῦν τὸ σκότος, τὸ Εὐαγγέλιον λέγει «Ἐπειδὴ πᾶς ὅστις πράττει φαῦλα μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς» (Ἰωάν. γ'. 20). Πρὸς πάντας τοὺς ἀγαπῶντας τὰ μυστηριώδη, τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἀναγγέλλει τὸ μυστήριον «τὸ ὁποῖον ἦτο ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, τώρα δὲ ἐφανερώθη» (Κολοσσ. α'. 26). Τὸ*

μυστήριον τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀποκεκαλυμμένον μυστήριον· οὐδὲν ἐξ ὅσων ἔπραξεν ὁ Χριστὸς ἐγένετο ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ. Πρὸς πάσας τὰς δεισιδαιμονίας καὶ εἰς πάντας τοὺς κεκρυμμένους χρησμοὺς ἔρχεται ἡ ἀγγελία: «Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἀγνοοῦντες λατρεύετε, τοῦτον ἐγὼ κηρύττω πρὸς ἐσᾶς» (Πράξ. ιζ΄. 23). Ἡ δόξα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι πάντοτε ἐθεράπευσε τὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα. Ἐνθουσιάζεταί τις ἀναγινώσκων τὴν σοβαρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ διακήρυξιν τῶν Πουριτανῶν προγόνων μας, τὴν γραφεῖσαν κατὰ τὸ 1643: «Ἀφοῦ ὁ Θεὸς μᾶς ὡδήγησεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν Νέαν Ἀγγλίαν, καὶ ᾠκοδομήσαμεν τὰς οἰκίας μας, ἐπρομηθεύθημεν τὰ χρειώδη τῆς ζωῆς, ἱδρύσαμεν οἴκους πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ διερρυθμίσαμεν τὴν πολιτικήν μας διοίκησιν, ἓν ἐκ τῶν ἀμέσως ἐπειγόντων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεθυμήσαμεν καὶ ἐπεδιώξαμεν, ἦτο ἡ διάδοσις τῆς παιδείας παρ' ἡμῖν ἵνα μεταδώσωμεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους μας· διότι τρέμομεν πρὸ τῆς σκέψεως ν' ἀφήσωμεν ἀπαιδεύτους καὶ ἀμαθεῖς λειτουργοὺς εἰς τὰς ἐκκλησίας μας, ὅταν οἱ σημερινοὶ λειτουργοί μας θὰ κεῖνται εἰς τὸν τάφον». Ὁ Χριστὸς δίδει ἐντολὴν εἰς τοὺς λογίους, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου. Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων Του συγκατέλεξε διανοουμένους ὅπως καὶ ποιμένας καὶ ἱεραποστόλους. Ἡ πρακτικὴ διδασκαλία εἶναι ἀναγκαία, ἀλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐπίσης οὐσιώδης, ἐὰν πρόκειται νὰ θριαμβεύσῃ ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.

Ἐν τῇ σημερινῇ μας γλώσσῃ ὁ ***γραμματεὺς*** *εἶναι ὁ* ***διδάσκαλος.*** *Ὁ λεξικογράφος τῆς Καινῆς Διαθήκης Thayer λέγει ὅτι ὁ Γραμματεὺς εἶναι «Διδάσκαλος τοσοῦτον διδαχθεὶς ὥστε ἀπὸ τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἱκανότητά του περὶ τὸ διδάσκειν πολλὰ δύνανται νὰ προέλθουν καλὰ διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι θὰ μεταμορφώσουν τὸν κόσμον τῆς αὔριον, εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος πρέπει πάντοτε νὰ ἦναι ὁ ἐξελεγκτικὸς παράγων εἰς τὰ ζητήματα καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου. Εἰς τὸ σημερινὸν πρόγραμμα τῶν Χριστιανῶν ἱεραποστόλων τὸ σχολεῖον καὶ τὸ Πανεπιστήμιον κατέχουν ἐπιφανῆ θέσιν. Χριστιανισμὸς καὶ ἀγραμματοσύνη δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν. Τὰ κτίρια καὶ τὰ ἐξαρτήματά των δὲν σχηματίζουν οὔτε μορφώνουν χαρακτῆρας. Μόνον οἱ διδάσκαλοι δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο.*

Γνωστός τις παιδαγωγὸς ἔλεγεν ἐσχάτως: «Ἡ ἐκπαίδευσις, διὰ νὰ ἦναι Χριστιανική, πρέπει νὰ ἦναι ἐμπιστευμένη εἰς χεῖρας ἐκείνων, οἵτινες εἰλικρινῶς καὶ πραγματικῶς εἶναι Χριστιανοί. Πᾶς συμβιβασμὸς εἰς τὸ ζήτημα γοῦτο εἶναι ἐπικίνδυνος. Χριστιανικὰ σχολεῖα καὶ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια εἶναι ἐξόχως σπουδαῖα ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον. Οἱ ἐπιστήμονες δὲν εἶναι ἀλάθητοι, ἡ δὲ ἐπιστήμη δὲν εἶναι αὐτοτελὴς καὶ αὐτάρκης. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἦναι κάτι περισσότερον ἀπὸ ἁπλοῦς ἐκπαιδευτής. Δύναται καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ὁ γονεὺς ἢ ὁ μεγαλείτερος ἀδελφός. Ὀφείλει νὰ ἐπιδίδηται εἰς τὴν διδασκαλίαν μὲ ἱεραποστολικὸν πνεῦμα. Ὁ γνήσιος Χριστιανὸς διδάσκαλος εἰς οἱονδήποτε κύκλον γνώσεως δύναται πάντοτε νὰ εὕρῃ φυσικόν τινα τρόπον προσεγγίσεως εἰς τὴν πίστιν διὰ τῆς δι-

δασκαλίας. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θρησκείαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν. Ἡ μεγάλη ἐπιρροή πολλῶν διδασκάλων προέρχεται ἐκ τῶν τυχαίων παρατηρήσεών των καὶ τοῦ ἐνθέρμου αἰσθήματός των κατὰ τὴν διδασκαλίαν.

Τὰ Χριστιανικὰ συναισθήματα γίνονται εὐκόλως μεταδοτικά, ἐνῷ αἱ ἐπιστῆμαι πρέπει νὰ μεταδοθοῦν διὰ μεθοδικῆς καὶ κοπιώδους ἐργασίας. Ἀφοῦ, κατόπιν μακροῦ χρόνου, λησμονηθοῦν ὅσα ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι εἴπομεν εἰς τὰς παραδόσεις μας, μία ἀσυνείδητος ἐνέργεια ἢ ἀπρομελέτητος ἔκφρασίς μας, φανερώνουσα τὴν ἀφοσίωσίν μας πρὸς τὸν Χριστόν, θὰ μένῃ ἀλησμόνητος.»

Ὅθεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπετάνθη πρὸς τὴν διάνοιαν. Ἐπίστευεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἰδεῶν· πᾶσα δὲ θρησκεία, ἡ ὁποία δὲν στηρίζεται ἐπὶ διανοητικῆς ἀντιλήψεως ἢ ἐπὶ λογικῶν συμπερασμάτων, εἶναι θρησκεία ἀπατηλὴ καὶ ἐπικίνδυνος. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐστηρίζετο ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους, ὅταν ἔλεγε: «Θέλω προσευχηθῇ μὲ τὸ πνεῦμα, θέλω δὲ προσευχηθῇ καὶ μὲ τὸν νοῦν». (Α΄. Κορ. ιδ΄. 15). Πέντε λόγοι καταληπτοὶ εἶναι καλλίτεροι ἀπὸ δέκα χιλιάδας λέξεων εἰς γλῶσσαν ἀκατάληπτον. Διατὶ ὁ Μωαμεθανισμός, ὅπου ἐπικρατεῖ, μεταβάλλει τὰ πάντα εἰς ἐρημίαν; Δὲν εἶναι διότι δὲν ἔχει τὸ ἱερὸν του Βιβλίον ἢ διότι δὲν προσεύχεται. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔρχονται ἀπὸ Μωαμεθανικὰς χώρας καὶ μᾶς λέγουν ὅτι ὁ Ἰσλὰμ δύναται νὰ μᾶς διδάξῃ πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα. Μᾶς λέγουν ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ ζοῦν διὰ νὰ προσεύχωνται, καὶ ὅπου δήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται, πεντάκις τῆς ἡμέρας προσεύχονται. Διατί τότε ὁ Μωαμεθανισμὸς ἀφανίζει πᾶσαν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκαθίσταται; Διότι ὁ Μωαμεθανισμὸς δὲν διανοεῖται· δὲν καλλιεργεῖ τὸν νοῦν. Διατί ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἐπιβραδύνει τὴν ἀνάπτυξιν παντὸς λαοῦ ἔνθα ἐπικρατεῖ; Διατὶ ἡ **Νότιος** Ἀμερικὴ μὲ τοὺς καθεδρικούς της ναοὺς καὶ τὸν κλῆρόν της εἶναι τόσον διεφθαρμένη, ἀγράμματος καὶ ὀπισθοδρομική, πιστεύουσα εἰς θαυματουργοὺς βωμοὺς καὶ ἀσπαζομένη τὰ ὀστᾶ τῶν τεθνεώτων ἁγίων; Δὲν εἶναι διότι στερεῖται εὐκτηρίων οἴκων, τελετῶν ἢ κλήρου, ἀλλὰ διότι ὁ νοῦς δὲν συνεργάζεται. Ὁ λαὸς ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν, πιστεύων εἰς μαγείας.

Ὁ Διαμαρτυρόμενος Χριστιανισμὸς ὑπερήσπισε πάντοτε τὴν παιδείαν. Ἡ Εὐαγγελικὴ Μεταρρύθμισις ὑπῆρξε τὸ προϊὸν τῆς ἐλευθέρας διανοητικῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν, τὰ δὲ πανεπιστήμια καὶ αἱ θεολογικαὶ ἡμῶν σχολαὶ ἵσταντο ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Καλβίνου ἀνοικταὶ εἰς πᾶσαν διανοητικὴν ἐπίδοσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν —εἴτε φιλοσοφικήν, εἴτε ἐπιστημονικήν, εἴτε θεολογικήν. Σήμερον διατρέχομεν τὸν κίνδυνον ν' ἀπολέσωμεν τὴν διανοητικὴν ἡμῶν κληρονομίαν. Ἀπαιτοῦμεν ὅπως οἱ ἡμέτεροι καθηγηταὶ τῆς Θεολογίας εὑρίσκωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πρακτικὰς ὑποθέσεις· ἐνῷ δὲ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, εἶναι ἐξόχως ἐπιθυμητὸν νὰ δοθῇ εὐκαιρία εἰς ἄνδρας εἰδικῶς κατηρτισμένους διὰ φιλολογικὰς ἐργασίας νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὰς μελέτας των καὶ νὰ παρουσιάσωσιν εἰς τὸν κόσμον ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς γνώσεως «νέα τε καὶ παλαιά».

Ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ θριαμβεύσῃ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἡμῶν κέντρα, ἀλ-

λως ἧττα ἐπαπειλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Νέοι καὶ νέαι τῶν ἐκπαιδευτηρίων μας ἐκφράζουν τὴν γνώμην, ὅτι δῆθεν ἡ ἐπιστήμη ἀνέτρεψε τὴν θρησκείαν, ὅτι τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας παρεγράφησαν. Εἰς τοὺς τοιούτους πρέπει ν' ἀντιταχθῇ ἡ Εὐαγγελικὴ πρόκλησις: «Ἔλθετε καὶ ἂς διαδικασθῶμεν». Κατήντησε τοῦ συρμοῦ νὰ περιφρονῶνται αἱ δογματικαὶ συζητήσεις. Αὕτη εἶναι ἐπικίνδυνος τάσις, διότι τὸ δόγμα δὲν εἶναι ἄλλο ἢ μία διανοητικὴ (ἐπιστημονικὴ) ἑρμηνεία τῆς θρησκείας. Ἐὰν διανοούμεθα, πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα, τὰ δὲ συμπεράσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἄρθρα τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεώς μας. Ἐὰν προτιμῶμεν νὰ μὴ σκεπτώμεθα περὶ τῆς θρησκείας μας, τότε ἀναμφιβόλως προτιμῶμεν νὰ καταδικάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς διανοητικὴν ἀνεπάρκειαν καὶ ὀκνηρίαν σκέψεως. Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ περιέχει τὴν διαταγὴν ν' ἀγαπήσωμεν Κύριον τὸν Θεόν μας ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς διανοίας. Ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς τοῦτο δὲν θὰ ἀποτύχῃ. Ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ἀποστέλλει προφήτας, σοφοὺς καὶ διδασκάλους, οἵτινες θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν ἀνημμένον καὶ φωτοβόλον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἰδέας.

Π. Γ. Λογγινίδης.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ ΑΥΤΟΥ

Ὑπὸ Φιλίππου Μαύρου (Philip Mauro).

(Συνέχεια)

Δ'.

Τὸ σύστημα τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου. Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ.

Ὁ φυσικὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμὸς εἶναι τοιοῦτος, ὥστε ἀδυνατεῖ νὰ λάβῃ δι' οἱασδήποτε ἐρεύνης τὴν ἐλαχίστην πληροφορίαν περὶ τῶν αἰτίων, ἐξ ὧν προέκυψαν αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, ὡς εὑρίσκει αὐτὰς ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας ἢ περὶ τοῦ τέλους πρὸς ὃ σπεύδει πᾶσα ἐν τῷ κόσμῳ δρᾶσις. Περὶ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων δὲν δύναται νὰ ***γνωρίσῃ*** *τι εἰμὴ διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ ἀποκαλύψεως.*

Τὸ σχηματίζειν θεωρίας ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων εἶναι ἐξόχως μωρὸν καὶ ἄλογον· διότι, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἀποκάλυψιν, δὲν ἔχομεν διδόμενα, ἐξ ὧν νὰ συναγάγωμεν συμπεράσματα, οὔτε ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀνεύρωμεν τοιαῦτα διδόμενα. Διὰ τὸν ἄνθρωπον λοιπόν, ὅστις ἐρωτᾷ περὶ πραγμάτων πνευματικῶν καὶ ἀοράτων, ὅστις ἐξετάζει τὰ μυστήρια τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ὅστις ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη καρδία ῥέπει πρὸς τὸ κακόν, τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐφ' οὗ ὀφείλει νὰ βεβαιωθῇ εἶναι: Ὑπάρχει ἀποκάλυψις; Ἐὰν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δοθῇ ἀπάντησις ἀρνητική, πᾶσα τοιαύτη ἔρευνα λογικῶς τερματίζεται.

Δὲν θὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν ἡ ***Γραφὴ*** *ἦναι*

ἀληθής· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἔφθασεν εἰς καταφατικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, τούτου, δύναται ἐν τούτοις ἐπωφελῶς νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐξήγησιν, ἣν ἡ Γραφὴ δίδει τοῦ πολυπλόκου συστήματος τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ εὑρίσκει ἑαυτόν. Ἀφ᾽ οὗ πράξῃ οὕτω, θὰ δυνηθῇ νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεως καὶ διὰ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς παρουσιάζονται ἐνώπιόν του ἐν τῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐπικοινωνίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ περιεχομένῳ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καρδίας· καὶ ἴσως μὲ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἡ Γραφικὴ ἐξήγησις ἐπιχέει ἐπὶ τῶν μυστηρίων καὶ ἀποριῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, οὐχὶ μόνον θὰ φθάσῃ εἰς κατανόησιν τῶν μυστηρίων τούτων, ἀλλ᾽ ὅπερ καὶ ἀσυγκρίτως σπουδαιότερον, θὰ πεισθῇ ὅτι τὸ φῶς τοῦτο, δι᾽ οὗ κατενόησεν αὐτά, **εἶναι ὄντως Θεῖον.**

Ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι ἡ κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος καθ᾽ ὅλας αὐτῆς τὰς φάσεις εἶναι ἡ συνέπεια πειράματος, τὸ ὁποῖον οἱ προπάτορες τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπεχείρησαν ἄνευ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ παράβασιν ῥητῆς Αὐτοῦ ἐντολῆς. Μᾶς λέγει προσέτι ὅτι ἡ ἐπίνοια τοῦ πειράματος τούτου δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ᾽ ἐγένετο κατ᾽ εἰσήγησιν πνευματικοῦ ὄντος μεγάλης σοφίας καὶ δυνάμεως, ὅπερ ἐσχεδίασε νὰ καταστῇ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα καὶ νὰ ὁδηγῇ τὴν πορείαν αὐτοῦ. Δὲν μᾶς λέγει τίνα τὰ πλήρη ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἤλπιζεν ὁ Σατανᾶς νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς ἀποξενώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς προσκολλήσεως αὐτοῦ εἰς ἑαυτόν, ἀλλὰ βεβαιούμεθα ὅτι αὐτὸς ζητεῖ νὰ προσκυνῆται (Λουκ. δ΄. 6,7. Ἀποκ. ιγ΄. 4). Εἶναι προσέτι φανερὸν ὅτι τὸ σχέδιον αὐτοῦ δὲν παρουσιάζει ὡς σκοπόν του τὴν καταστροφὴν ἢ τὴν βλάβην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἀλλ᾽ ὅτι ἐξ ἐναντίας παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς μεριμνῶντα διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ τὴν ἐκ μέρους αὐτῆς ἐπιτυχίαν τῶν καλλίστων ἀποτελεσμάτων, ἅτινα εἶναι ἐφικτὰ **χωρὶς τοῦ Θεοῦ.**

Πολλοὶ ἀγνοοῦντες τί διδάσκουσιν αἱ Γραφαὶ περὶ τοῦ Σατανᾶ θὰ ἀπέρριπτον μετὰ δυσαρεσκείας τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ κόσμος ἀκολουθεῖ αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν. Ἀλλ᾽ ὅμως οὐδεμία ἀφορμὴ δυσαρεσκείας ὑπάρχει ἐνταῦθα· διότι οὐδεὶς ἄνθρωπος εἰλικρινὴς θὰ ἀρνηθῇ ὅτι πᾶσα προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων συνίσταται οὐσιωδῶς εἰς ἀπόπειραν, ὅπως διοργανώσωσι τὸν ἄριστον δυνατὸν κόσμον καὶ ἐξασφαλίσωσι τὰς ἀρίστας δυνατὰς συνθήκας ζωῆς, καθ᾽ ὅσον ταῦτα δύνανται νὰ κατορθωθῶσι **χωρὶς τοῦ Θεοῦ.**

Τίς εἶναι λοιπὸν τοῦ κόσμου τούτου ὁ Θεός; δηλαδὴ τίς εἶναι ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ἀρχηγὸς καὶ διοργανωτής; ποῖον τὸ πρόσωπον, κατὰ τὰ ἰδεώδη τοῦ ὁποίου αἱ ἐνέργειαι τοῦ κόσμου τούτου σχεδιάζονται καὶ διευθύνεται ἡ πορεία; Αὐτὸς ὁ Σατανᾶς διεκήρυξεν ὅτι πάντα τὰ βασίλεια τῆς γῆς καὶ ἡ δόξα αὐτῶν εἶναι ἰδικά του καὶ ὅτι «**δύναται νὰ νὰ δώσῃ εἰς ὅντινα θέλει**» (Λουκ. δ΄5, 6). Ἡ διακήρυξις αὕτη εἶναι ἐκπληκτική, καὶ δὲν εἶναι αὕτη μία τῶν ψευδολογιῶν του, διότι ἡ Γραφὴ ἐπανειλημμένως βεβαιοῖ ὅτι ὁ Σατανᾶς εἶναι ὁ ἄρχων καὶ ὁ Θεὸς τοῦ κό-

σμου τούτου (Ἰω. ιβ'. 31, ιδ'. 30, ις'. 11, Πράξ. κς'. 18, Β'. Κορ. δ'. 4). Πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τὴν σημασίαν τῆς διακηρύξεως ταύτης καὶ ἔπειτα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς πιθανότητος αὐτῆς, παρατηροῦντες τὸ μέγα καὶ πολύπλοκον σύστημα τοῦ κόσμου, ὑφ' οὗ περιβαλλόμεθα.

Ἡ Γράφη μᾶς λέγει προσέτι ὅτι οἱ προπάτορες τοῦ γένους ἡμῶν εἱλκύσθησαν ὑπὸ τῶν ὑποτιθεμένων πλεονεκτημάτων τῆς πορείας, εἰς ἣν ὁ Σατανᾶς ὤθησεν αὐτούς, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτατον χαρακτηριστικὸν (ὡς παρέστησεν αὐτὸ ὁ πειράζων) ἦτο **εὐκαιρία πρὸς πρόοδον ἢ αὐτοβελτίωσιν διὰ τῆς ἐπιδιώξεως καὶ ἀποκτήσεως γνώσεως**. Τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον ζεῦγος ἐξήσκησε τὴν δύναμιν τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐδέχθη τὴν πορείαν τὴν οὕτω προσφερομένην εἰς αὐτούς, γενόμενον αἴτιον νὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας τῆς ἐκλογῆς ταύτης ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, τῶν ὁποίων συνεπειῶν πρώτη ἦτο ὁ θάνατος, ἤτοι ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμός. Ἐνταῦθα ἱστάμεθα πάλιν, ἵνα σημειώσωμεν ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι τὸ μόνον βιβλίον, τὸ ὁποῖον προσφέρει ἐξήγησιν τοῦ πελωρίου γεγονότος τοῦ θανάτου. Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀπίστων περιορίζεται εἰς τὸ νὰ τὸ ἀγνοῇ. Διατί ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει; Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀπίστων ἀδυνατεῖ νὰ παράσχῃ ἀπάντησιν.

Κατὰ τὰς Γραφὰς λοιπόν, ἐν τῷ περὶ ἡμᾶς συστήματι τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου ἔχομεν τὰς συνεπείας τῆς ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας ἀποδοχῆς τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Σατανᾶ, τοῦ Θεοῦ εὐδοκήσαντος ἐν τῇ σοφίᾳ Αὐτοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πειράματος τούτου, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ καιρός, ὃν ὥρισεν ὅπως ἀγάγῃ αὐτὸ εἰς τὸ πρέπον αὐτοῦ τέλος.

Εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως ἐν τῇ Γραφικῇ ἀφηγήσει, ὅτι τὸ Σατανικὸν πρόγραμμα, ὡς ἐτέθη ἐνώπιον τοῦ πρώτου ζεύγους, περιεῖχε μόνον ὅ,τι ὁ φυσικὸς νοῦς κρίνει ὡς ἐπιθυμητὸν καὶ νόμιμον ἀντικείμενον ἐπιδιώξεως. Ἓν μόνον πρᾶγμα παρημπόδιζε τὴν ἀποδοχὴν τοῦ προγράμματος, ἦτο δὲ τοῦτο μία ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον αὐθαίρετος. Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο διὰ λογικῶν τινων ἐπιχειρημάτων ἐτέθη κατὰ μέρος. Ἡ σοφία καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὁρίσαντος τὴν ἐντολήν, ἠμφισβητήθη. Ὁ ἄνθρωπος τότε κατὰ πρῶτον ἔπραξεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε κλίνει πάντοτε νὰ πράττῃ, δηλαδὴ **νὰ ἀμφισβητῇ καὶ νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ συμφέροντος Θείας τινὸς ἐντολῆς**. Ἑνὶ λόγῳ κατέστη «ὑπερκριτικός», ἤτοι ἄνθρωπος ἀναλαμβάνων νὰ ἐπικρίνῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὕτω δὲ ἡ ἀνθρωπίνη οἰκογένεια ἤρχισε τὸ τεράστιον πείραμα τῆς ἐπινοήσεως κοσμικοῦ συστήματος συμφώνου πρὸς τὰς Σατανικὰς ἀρχάς.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου γεγονότος παρέχεται εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ Γραφῇ ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ, ἀλλὰ πᾶσα λέξις εἶναι πλήρης πλουσιωτάτης καὶ Θείας σημασίας. Ἡ σημασία τῆς ἀφηγήσεως εἶναι ἓν τῶν θείων της χαρακτηριστικῶν· διότι οὐδεὶς ἀνθρώπινος συγγραφεὺς θὰ ἀφηγεῖτο μὲ τόσην ἁπλότητα τοσοῦτον ἐξόχου σημασίας γεγονός. Ὁ Θεὸς δὲν μᾶς λέγει διατί ἐν τῇ ἠθικῇ διακυβερνήσει τοῦ Σύμπαντος καὶ ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ πλασμάτων ἐπέτρεψε τὸ μέγα τοῦτο ἀνθρώπινον πείραμα νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν καὶ νὰ ἐκτυλιχθῇ διὰ μέσου πολλῶν ἑκα-

τονταετηρίδων, ἕως οὗ ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ ἀποδειχθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν· ἀλλ' ἔκρινε καλὸν νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἐν συντομίᾳ τὴν ἱστορίαν τοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ***αἰτία*** *παντὸς ὅ,τι συναντῶμεν ἐν τῷ πέριξ ἀνθρωπίνῳ κόσμῳ,*

Ἂς μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν ταύτην καὶ μετὰ τόσῳ μεγαλειτέρας προσοχῆς, ὅσῳ καὶ χονδροειδέστερον διεστράφη καὶ οἰκτρότερον παρεξηγήθη. Ἂς μὴ φοβηθῶμεν δὲ νὰ ***ἐρευνήσωμεν*** *αὐτὴν μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος, γινώσκοντες ὅτι, ἂν ἡ ἱστορία ἦναι ἀληθής, περιέχει* ***ἐν σπέρματι πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν*** *μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς κραυγὰς καὶ τὰ δάκρυα, «τοὺς ὠκεανοὺς αἱμάτων καὶ τὰς ἠπείρους ἀθλιοτήτων». Ἂν ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν ἱστορίαν ταύτην, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀλληγορία. Ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐνέπαιζεν ἡμᾶς μὲ λεπτομερείας τῆς τραγῳδίας τῆς πλάσεώς Του. Ἂν ἡ ἱστορία ἦναι ἀληθής, θὰ ἀναγινώσκωμεν τὴν ἀλήθειάν της εἰς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας ὅλων τῶν αἰώνων καὶ εἰς τὴν φύσιν πάσης ἀνθρωπίνης καρδίας. Ἂν ἦναι ἀληθής, ἡ σφραγίς της ἀναμφιβόλως θὰ ἐμφανίζηται καθ' ὅλην τὴν σειρὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.*

(ἀκολουθεῖ) ***Ξ. Π. Μ.***

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΑΠ' ΑΡΧΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

(συνέχεια)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ζωὴ τῆς περιόδου

Ἐνῷ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ Παπισμὸς οὐ μόνον ἀντέπραττε κατὰ πάσης μεταρρυθμίσεως τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐξεμεταλλεύετο τὴν δεισιδαίμονα καὶ ἀμαθῆ εὐλάβειαν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος, ἐξ ἄλλου τὸ πνεῦμα τῆς δυσαρεσκείας καὶ ἀντιστάσεως κατὰ τῆς Παπικῆς ταύτης δικτατορίας ἤρχισε πλέον νὰ γίνηται αἰσθητὸν ἐν τῇ Δύσει. Ἐκτὸς τῶν ἀπὸ καθέδρας Οὑμανιστῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω καὶ οἵτινες ἐδίδασκον θεωρίας ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀξιώσεις τοῦ Παπισμοῦ, ἤρχισαν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 14ου αἰῶνος νὰ ἀκούωνται σθεναραὶ φωναὶ διαμαρτυρίας ἐμπνευσμένων ἱεροκηρύκων, οἵτινες, ἀψηφοῦντες τὸν ἴδιον ἑαυτῶν κίνδυνον, ἀφόβως καὶ ἀδυσωπήτως κατήγγελλον τὰς πλάνας καὶ καταχρήσεις τῶν ἡγητόρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν προδρόμων τούτων τῆς Μεταρρυθμίσεως ὁ ἀρχαιότερος ἦτο ὁ Ἄγγλος ἱερεὺς ***Ἰωάννης Οὐΐκλιφος*** (1320—1384). Οὗτος καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ διατελῶν καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἐστράφη κατ' ἀρχὰς κατὰ τῶν καταχρήσεων καὶ τῆς ἱεροκαπηλείας τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Δομινικανῶν, Φραγκισκα-

νῶν καὶ ἄλλων μοναχῶν, καθὼς καὶ κατὰ τῆς καταβολῆς φόρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ρώμην. Ἡ τότε πολιτικὴ θέσις τῆς Ἀγγλίας ἦτο ἄλλως τε κατάλληλος διὰ τὸ κήρυγμά τῆς ἀνεξαρτησίας, πολιτικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ἀπὸ πάσης ξενικῆς κυριαρχίας. Ἡ Παπικὴ ἕδρα ἦτο τότε ὑποχείριος εἰς τοὺς Γάλλους, ἡ δὲ Γαλλία ἦτο πολιτικῶς ἡ ἐχθρὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Οὐΐκλιφος ἐπωφελήθη τῆς καταστάσεως ταύτης, ὅπως κηρύξῃ ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τοῦ κλήρου καὶ ἐναντίον τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα Διεκήρυξε δημοσίᾳ ὅτι αἱ Παπικαὶ βοῦλλαι καὶ διατάγματα οὐδὲν κῦρος εἶχον, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἐβασίζοντο ἐπὶ τῶν Γραφῶν, ἡ δὲ ἀποστολὴ τοῦ κλήρου ἦτο οὐχὶ νὰ ἄρχῃ ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸν ὑπηρετῇ καὶ νὰ τὸν διδάσκῃ. Διὰ τὰς διδασκαλίας του ταύτας κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΑ' (1337), εἶχεν ὅμως κατ' ἀρχὰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλικῆς Βουλῆς καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς κοινῆς γνώμης. Μετὰ πάροδον ὅμως πενταετίας κατώρθωσεν ὁ Παπισμὸς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παῦσίν του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ καθηγητοῦ, ὁπότε ἀποσυρθεὶς ὁ Οὐΐκλιφος εἰς μικρὰν ἀγροτικὴν ἐνορίαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Ἁγ. Γραφῆς εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Καὶ δὲν κατεδιώχθη μὲν πλέον ἐν τῇ ζωῇ, βραδύτερον ὅμως ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ Σύνοδος κατεδίκασε τὰ συγγράμματά του καὶ διέταξε νὰ ἀνοιχθῇ ὁ τάφος του, νὰ καοῦν τὰ ὀστᾶ του καὶ ἡ τέφρα των νὰ ριφθῇ εἰς τὸν ποταμὸν Ἄβωνα! Καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Οὐΐκλίφου κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς. Ἐν τούτοις οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην διεδόθησαν αἱ ἰδέαι αὐτοῦ. Τὰ συγγράμματά του μεταδοθέντα εἰς τὴν Βοημίαν ἐξήγειρον ἄλλον θαρραλέον κήρυκα τῆς ἀληθείας, τὸν ***Ἰωάννην Οὔσσιον*** (1369—1415) καὶ τὸν συνεργάτην αὐτοῦ ***Ἱερώνυμον*** τὸν ἐκ Πράγας.

Ὁ Οὔσσιος ἦτο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγας, κηρύττων δὲ τὰς διδασκαλίας τοῦ Οὐΐκλίφου, κατώρθωσε τῇ προστασίᾳ τοῦ βασιλέως Βέντζελ τῆς Βοημίας νὰ γίνουν ἀσπασταὶ αὗται ὑπὸ τῶν συναδέλφων Βοημῶν καθηγητῶν. Ὁ ἴδιος ἔγεινε δημοφιλέστατος παρὰ τῷ λαῷ διὰ τῶν κηρυγμάτων του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκαυτηρίαζε τὴν διαφθορὰν τοῦ κλήρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πράγας τὸν κατήγγειλε πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τῷ ἀπηγόρευσε νὰ κηρύττῃ. Ἐν τούτοις, ὁ λαὸς ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Οὐσσίου, οὗτος δὲ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος. Ὁ Πάπας τότε τὸν ἀφώρισε καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς Ρώμην νὰ ἀπολογηθῇ. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον παρεμβάντες ἐπέτυχον συμβιβασμόν τινα μὲ τὸν Πάπαν. Ὅτε ὅμως κατὰ τὸ 1412 ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ ΙΓ'. διέταξε τὴν πώλησιν συγχωροχαρτίων ἐν Βοημίᾳ, ὁ Οὔσσιος θαρραλέως κατήγγειλε καὶ ἐκαυτηρίασε τὸ μέτρον τοῦτο ὡς «ἐμπόριον ἁμαρτιῶν». Τότε ὁ Πάπας προέβη εἰς τὰ ἔσχατα κατ' αὐτοῦ. Οὐ μόνον ἀφώρισεν ἐκ νέου τὸν Οὔσσιον, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξε τὴν φοβερὰν ποινὴν τῆς ***ἀπαγορεύσεως*** *) κατὰ τῆς πόλεως Πράγας, ἥτις τὸν ὑπέθαλπε καὶ ὑπεστήριζε (1413).

*) ***Ἡ ἀπαγόρευσις***, ἐπιβαλλομένη εἰς μίαν πόλιν, κώμην ἢ περιφέρειαν, συνεπήγετο τὴν διακοπὴν τῆς λατρείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν καὶ μυστηρίων καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν

Ὁ δὲ Οὔσσιος ἐκλήθη νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ν᾽ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τῆς τότε συνεδριαζούσης Συνόδου ἐν Κωνσταντίᾳ.

Ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν, ἀφοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμοῦνδος τῷ ἠγγυήθη τὴν ἀσφάλειάν του καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐπιστροφήν του εἰς Πράγαν. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασεν εἰς Κωνσταντίαν, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Μάτην ὁ αὐτοκράτωρ διέτασσε νὰ ἀποφυλακισθῇ· οἱ ἐπίσκοποι ἠρνοῦντο νὰ ὑπακούσουν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Οὔσσιος ὡς αἱρετικὸς ὑπάγεται μόνον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν δοθεῖσα αὐτοκρατορικὴ ἐγγύησις ἦτο ἄκυρος, καθότι πρὸς αἱρετικοὺς καὶ ἀπίστους οὐδεμία ἰσχύει ὑπόσχεσις! Ἀφοῦ ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἀνεκρίνετο καὶ ἐβασανίζετο, τέλος ἐκάη ζῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι ἠρνήθη νὰ ἐξομώσῃ (6 Ἰουλίου 1415).

Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ Ἱερώνυμος, ὅστις αὐτόκλητος ἠκολούθησε τὸν Οὔσσιον εἰς Κωσταντίαν, ἔνθα συλληφθεὶς ἀπηρνήθη μὲν κατ᾽ ἀρχὰς τὰς δοξασίας τοῦ διδασκάλου του, ἀλλ᾽ εὐθὺς κατόπιν ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας τῆς Συνόδου ἀνεκάλεσε τὴν ἀπάρνησιν ἐκείνην καὶ ἐκάη τῇ 30 Μαΐου 1416.

Ἐνῷ ὁ Οὔσσιος ἦτο ἔτι ἐν τῇ φυλακῇ, ηὔξανον οἱ ἐν Βοημίᾳ ὀπαδοί του **(Οὐσσῖται)** καὶ ἀνέλαβον σφοδρὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντίᾳ θεολόγους, ἰδίως περὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ποτηρίου τῆς Εὐχαριστίας εἰς τοὺς λαϊκούς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμοῦνδος ἐγκατέλιπεν ἀπίστως τὸν Οὔσσιον, οἱ Οὐσσῖται ἐστασίασαν κατ᾽ αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἐξερράγη ὁ 16ετὴς «Οὐσσιτικὸς πόλεμος», καθ᾽ ὃν συνέβησαν πολλαὶ ὠμότητες καὶ ἀπανθρωπίαι. Οἱ Οὐσσῖται ὠχυρώθησαν εἰς τὴν Βοημικὴν πόλιν Θαβώρ, ὅπου ἀνθίσταντο κατὰ τῶν πεμφθέντων στρατευμάτων. Ὀλίγον βραδύτερον διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας: τοὺς **Καλυξτίνους** καὶ τοὺς **Θαβωρίτας**. Οἱ μὲν Καλυξτῖνοι (ἀπὸ τὸ **Κάλυξ**, ποτήριον) ἐζήτουν ὅπως τὸ ποτήριον τῆς Εὐχαριστίας δίδηται καὶ εἰς τοὺς λαϊκούς. Οἱ τῆς μερίδος ταύτης, οἵτινες ἐλέγοντο καὶ **Οὐτρακβῖσται** (Utraquistae), διεκήρυττον ὅτι θὰ ἠρκοῦντο, ἂν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία παρεδέχετο τὰ ἑξῆς τέσσαρα: 1) Νὰ δίδηται ἡ Εὐχαριστία ὑπ᾽ ἀμφότερα τὰ εἴδη εἰς τοὺς λαϊκούς. 2) Νὰ κηρύττηται τὸ καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς Εὐαγγέλιον εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν. 3) Νὰ ἐπιβληθῇ εὐταξία εἰς τὸν κλῆρον. 4) Νὰ παύσουν οἱ κληρικοὶ νὰ διαχειρίζωνται ἐκκλησ. κτήματα καὶ νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς κοσμικὰς ὑποθέσεις. Οἱ δὲ Θαβωρῖται ἦσαν πολὺ πλέον ἀπαιτητικοὶ καὶ ἀδιάλλακτοι, ἀπορρίπτοντες ἐκ τῆς λατρείας, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπεδεικνύετο ἐκ τῶν Γραφῶν.

Καὶ οἱ μὲν Καλυξτῖνοι μετ᾽ ὀλίγον ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δ. Ἐκκλησίας (1433). Οἱ Θαβωρῖται τοὐναντίον ἐπέμειναν εἰς τὰς ἰδέας των καὶ ἀπετέλεσαν χωριστὴν κοινότητα τὴν τῶν **Βοημῶν καὶ Μοραβῶν Ἀδελφῶν**, ἥτις διῳκεῖτο καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, εἶχε δὲ κατὰ τὸν 16ον

τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν. Ἐννοεῖται ὅτι μὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ δεισιδαιμονίαν τοῦ Μεσαίωνος ἡ ποινὴ αὕτη ἀπετέλει φοβερὸν ὅπλον εἰς χεῖρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ σπανίως ἐχρησιμοποιήθη. Τὴν σήμερον ἡ ποινὴ αὕτη ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἐπιβάλλεται πλέον παρὰ τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ.

αἰῶνα 200 ἐκκλησίας. Ἡ ἀδελφότης αὕτη ἐχαιρέτησε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Λουθήρου μετὰ μεγάλης χαρᾶς, ἀλλ' ἕνεκα διαφορῶν τινων δὲν ἡνώθη μετ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῶς (*).

Ἕτερος τολμηρὸς ἀναμορφωτὴς τοῦ 15ου αἰῶνος, ἄσχετος καὶ πρὸς τὸν Οὐΐκλιφον καὶ πρὸς τὸν Οὔσσιον, ὑπῆρξεν ὁ Ἰταλὸς Δομινικανὸς μοναχὸς ***Ἱερώνυμος Σαβοναρόλα*** (1452—1498). Οὗτος ὡς ἡγούμενος μοναστηρίου τινὸς ἐν Φλωρεντίᾳ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς εὔγλωττος κῆρυξ, στηλιτεύων τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὴν ἀκολασίαν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν Παπῶν. Βραδύτερον διὰ τῆς μελέτης τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου γνωρίσας καθαρώτερον Χριστιανισμόν, ἀπὸ τοῦ 1489 ἤρχισε νὰ κηρύττῃ μετάνοιαν εἴς τε τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαόν. Συνάμα ἤθελε καὶ τὴν πολιτείαν νὰ ἀναμορφώσῃ καὶ νὰ ἱδρύσῃ μίαν πανευρωπαϊκὴν θεοκρατικὴν δημοκρατίαν. Εἰς μάτην ὁ τότε Πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ'. (Βοργίας) ἐζήτησε νὰ τὸν κερδίσῃ προσφέρων αὐτῷ τὸν βαθμὸν καρδιναλίου. Ὁ Σαβοναρόλας ἐξηκολούθει νὰ ἐκσφενδονίζῃ τοὺς κεραυνοὺς τῆς εὐγλωττίας του κατὰ πάντων τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κακῶς κειμένων. Βαθμηδὸν ὅμως ὁ εὐμετάβλητος ὄχλος τὸν ἐβαρύνθη καὶ τὸν ἐγκατέλιπεν. Ὁ Πάπας τὸν ἀφώρισε καὶ ἔθεσε τὴν Φλωρεντίαν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν. Ἐπὶ τέλους, ὁ κατώτερος ὄχλος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐχθρούς του, οἵτινες τὸν κατεδίκασαν ὡς ὀχλαγωγὸν καὶ αἱρετικὸν εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον (1498).

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς Εὐαγγελικῆς Μεταρρυθμίσεως μέχρι σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἡ ἔναρξις τῆς περιόδου ταύτης (1500) εὑρίσκει τὴν Ἀνατολὴν ὁλόκληρον ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ πτῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) εἶχε συμπληρώσει τὴν κατάκτησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐκυριάρχουν ὁλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Παλαιστίνης

(*) Εἶναι ἀξιοσημείωτον γεγονὸς ὅτι 500 ἔτη μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Οὐσσίου ἡ ὑπ' αὐτοῦ κηρυχθεῖσα ἰδέα ἀνεζωογονήθη, διὰ τῆς ἱδρύσεως Ἐθνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Πράγᾳ. Κατόπιν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Τσεχοσλοβακίας εἰς ἀνεξάρτητον κράτος ἐν ἔτει 1919, ἤρχισεν ἀμέσως εὐρὺ κίνημα ἀποχωριστικὸν ἀπὸ τοῦ Παπισμοῦ μεταξὺ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν τῆς χώρας ἐκείνης, αὕτη δὲ ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις ὥστε ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐθνικὴ Τσεχοσλοβακικὴ Ἐκκλησία, ἡ δὲ μητρόπολις αὐτῆς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Πράγας, ὅπου πρὸ 500 ἐτῶν ἐκήρυττεν ὁ Ἰωάννης Οὔσσιος. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη καθιέρωσεν ἔγγαμον κλῆρον, ἀνεξάρτητον ἐκκλ. διοίκησιν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης εἰς τὰς λειτουργίας αὐτῆς. Δογματικῶς ὅμως μένει ἀκόμη πιστὴ εἰς τὴν Δ. Ἐκκλησίαν, πλὴν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κῦρος τοῦ Πάπα.

καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, πλὴν ὀλίγων πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ ὀλίγων νήσων, κυρίως τῆς Κρήτης, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Ἡ Περσία εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀσπασθῆ τὸν Μωαμεθανισμόν, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Λιβύη εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀράβων.

Ἡ Μουσουλμανικὴ αὕτη κατάκτησις τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ Βυζαντίου εἶχε περιαγάγει τὸν Ἀνατολικὸν Χριστιανισμὸν εἰς μεγάλην κατάπτωσιν καὶ μαρασμόν, ὅστις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος. Μόλις δὲ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, τὰς προηγηθείσας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπῆλθεν ἀναζωογόνησις, καὶ αὕτη μᾶλλον πολιτικῆς ἢ θρησκευτικῆς φύσεως, ὡς ἐκ τῆς ἐμφανοῦς πλέον προστασίας, ἣν παρεῖχε πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Τουρκίας, ἡ Ρωσσία διὰ πολιτικοὺς σκοπούς.

Οἱ Τοῦρκοι εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)τόλεως προσηνέχθησαν μετὰ ἠπιότητος πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς νὰ ἔχωσιν ὡς πρότερον τὴν ἐκκλησιαστικήν των ὀργάνωσιν, μὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὡς ἀρχηγὸν οὐ μόνον θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν.

Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ ἰδιοκτησία αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ εὐμένεια τῶν κατακτητῶν ὑπῆρξε μικρᾶς διαρκείας, ἔτι δὲ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. (τοῦ Πορθητοῦ) ἤρχισαν παντοειδεῖς καταπιέσεις καὶ αὐθαιρεσίαι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἁρπαγαὶ ἐκκλησιῶν, καθαιρέσεις πατριαρχῶν, κ.τ.λ., ἐνῷ συγχρόνως οἱ Χριστιανοὶ (Ἕλληνές τε καὶ Ἀρμένιοι) ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα, ἐξαναγκαζόμενοι ἀθρόοι εἰς ἐξόμωσιν, ἵνα σώσωσι τὴν ζωήν, τιμὴν καὶ περιουσίαν των. Ἔτι πολυαριθμότεραι ἦσαν αἱ ἐξομώσεις μεταξὺ τῶν ἀμαθῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλβανίας, Βουλγαρίας, Βοσνίας κ.τ.λ. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς περιόδου ταύτης ὑπολογίζουσιν ὡς ἀσπασθέντας τὸν Ἰσλαμισμὸν περὶ τὸ 1,000,000 Χριστιανῶν ἐν συνόλῳ.

Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πολλοὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, οἵτινες προὐτίμησαν τὸν θάνατον μᾶλλον παρὰ νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστόν· τούτους ὠνόμασεν ἡ Ἐκκλησία ***νεομάρτυρας***.

Ὡς καὶ εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ἐλέχθη κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἂν καὶ ἔμεινε πολὺ ὀπίσω τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, παρέσχεν ὅμως πολυτίμους ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὰς Χριστιανικὰς ἐθνότητας τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς τὴν Χριστιανωσύνην γενικώτερον, διὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ Χριστιανικοῦ σπινθῆρος ἐντὸς τῆς ἀποπνικτικῆς τέφρας τοῦ Ἰσλάμ. Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὀφείλει καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικῆς του συνειδήσεως καὶ ὀντότητος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις διὰ μὲν τῶν σχολῶν καὶ μοναστηρίων δὲν ἀφῆκε νὰ σβεσθοῦν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διὰ μακρᾶς δὲ σειρᾶς σθεναρῶν πατριαρχῶν, ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ἐν γένει ἐποδηγέτησε καὶ ἐφρονημάτισε τὸ ὁμογενὲς εἰς τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν ἐν τῷ μέσῳ περιβάλλοντος, ὅπερ δικαίως θὰ ἀπήλπιζε καὶ τὴν ζωηροτέραν αἰσιοδοξίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἄλλους κλά-

δους τῆς Χριστιανωσύνης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς.

Οἱ Πάπαι ἐθεώρησαν τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὡς θείαν τιμωρίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ σχίσμα, πολλάκις δὲ ἀπεπειράθησαν νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων ὅπως ἐκδιωκομένης τῆς Ἡμισελήνου ἐγκατασταθῇ ἐν Ἀνατολῇ ἡ Παπικὴ κυριαρχία. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται διαφόρων Παπῶν εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν.

Τότε ἐσκέφθησαν οἱ ἐν Ρώμῃ νὰ κατακτήσουν πνευματικῶς τὴν Ἀνατολὴν διὰ τῆς ἀποστολῆς ἱεραποστόλων. Ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ' κατὰ τὸ 1583 ἀπέστειλε πέντε Ἰησουΐτας ἱεραποστόλους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἑτέρα ἱεραποστολὴ Ἰησουϊτῶν ἐστάλη ἐκεῖσε κατὰ τὸ 1609, ἥτις διὰ τῆς ἱδρύσεως σχολείων καὶ δι' ἄλλων μέσων ἐζήτει νὰ κερδήσῃ τοὺς Ἀνατολικοὺς Χριστιανοὺς ὑπὲρ τοῦ Παπισμοῦ. Κατώρθωσαν μάλιστα οἱ ἱεραπόστολοι οὗτοι καὶ τρεῖς Πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως (Ραφαὴλ τὸν Β', Νεόφυτον καὶ Τιμόθεον) νὰ καταστήσουν εὐνοϊκοὺς πρὸς τὸ ἔργον των. Ὑπεστηρίζοντο δὲ ἐκθύμως ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν Καθολικῶν δυνάμεων, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐνεργείας ταύτας, ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ', ἵδρυσε καὶ σχολὴν ἐν Ρώμῃ, πρὸς μόρφωσιν Ἑλλήνων ἱεραποστόλων τοῦ Παπισμοῦ. Ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης ἐξῆλθον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες κληρικοὶ (ὡς ὁ Λέων Ἀλλάτιος, Δημήτριος Πέπανος, Ἀλοΰσιος Ἀνδροῦτσος, καὶ ἄλλοι), οἵτινες μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ δυνάμεως εἰργάσθησαν καὶ διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ καλάμου των, νὰ προσελκύσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δυτ. Ἐκκλησίαν. Αἱ ἐνέργειαί των ὅμως δὲν ἐτελεσφόρησαν εἰς μεγάλην κλίμακα, διότι τὸ παλαιὸν μῖσος μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων διετηρεῖτο ἀκόμη ζωηρὸν καὶ αὐτοὶ οἱ Ὀθωμανοί, φοβούμενοι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Δυτικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὸ κράτος αὐτῶν, ὑπέθαλπον τὸ μῖσος τοῦτο καὶ παρενέβαλλον πᾶν δυνατὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν Παπικὴν προπαγάνδαν. Ὀλίγαι μόνον ἑκατοντάδες χιλιάδων προσηλυτίσθησαν, κυρίως ἐν Συρίᾳ, Κύπρῳ, Ρόδῳ, Σμύρνῃ κτλ., καθὼς καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, ἔνθα καὶ σήμερον διατηροῦνται Ἑλληνικαὶ κοινότητες τοῦ Λατινικοῦ δόγματος. (ἀκολουθεῖ)

ΠΟΥ ΠΗΓΑΙΝΟΜΕΝ;

Ἐλάβομεν ἐκ Χανίων πρὸς δημοσίευσιν τὸ ἑξῆς ἄρθρον, ὅπερ εὐχαρίστως δημοσιεύομεν ὡς ἀπεικονίζον τὸ πνεῦμα τῆς ἠθικῆς ἀφυπνίσεως καὶ αὐτεξετάσεως, ὅπερ εὐτυχῶς ἀρχίζει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Μοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἄνθρωπος, ποῦ νὰ μὴ σκέπτεται καὶ νὰ μὴ συζητῇ τὰ χάλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχομεν καταντήσει· ὀλίγοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι, ποῦ σκοτίζονται μὲ τὴν μελέτην τῆς θεραπείας τῆς σημερινῆς καταστάσεώς μας. Καθένας βλέπει τὴν δουλειά του, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, περιοριζόμενος εἰς τὸν ἑαυ-

τόν του, καὶ δὲν σκέπτεται, ὅτι διὰ νὰ πάῃ καλὰ ἡ δουλειά του, πρέπει συγχρόνως νὰ πάῃ καλὰ καὶ ἡ δουλειὰ τῶν ἄλλων· διότι ὅταν τὸ παιδὶ ἑνὸς εἶναι ἠθικόν, πῶς θὰ περιμένῃ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἠθικήν του, ὅταν τοῦ γείτονος τὰ παιδιὰ εἶναι ἀνήθικα καὶ κάθε ἡμέρα τὰ συναναστρέφεται;

Ἐνθυμηθῆτε τὰ μεγαλεῖα τοῦ 1912, τὴν φθήνιαν τῆς ζωῆς, τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπ᾽ ὅλα, τὴν καλητέραν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας μας τότε. Καὶ τώρα; Δὲν σᾶς καταλαμβάνει ἕνα αἴσθημα ἀπελπισίας, ὅταν συγκρίνητε τὴν μίαν ἐποχὴν μὲ τὴν ἄλλην, καὶ δὲν ἐρωτᾶτε τοὺς ἑαυτούς σας, ποῦ πηγαίνομεν καὶ ποῦ θὰ καταλήξωμεν;

Δὲν ἀποδίδω τὴν εὐθύνην τῆς σημερινῆς καταστάσεως εἰς τοὺς πολιτικοὺς παράγοντας, διότι ἔχω τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος, τολμῶ νὰ εἴπω, τὸ ὁποῖον μᾶς καταδιώκει ὅλους, δὲν εἶναι οὔτε ὁ Α. οὔτε ὁ Β., οὔτε τὸ πολιτικόν μας σύστημα, οὔτε οἱ πολιτικοί μας παράγοντες, ἀλλὰ ***ὅλοι μας***, διότι κάθε ἕνας μας εἶναι καὶ μία πέτρα, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ κοινωνικὸν ἢ ἐθνικόν μας, ἂν θέλετε, οἰκοδόμημα, (δηλαδὴ κάθε ἄτομον, κάθε πολίτης, κάθε ἄνθρωπος). Διότι ὅσοι μᾶς ἐκπροσωποῦν ὡς Κυβέρνησις ἢ ὡς ἐξουσία, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀπήχησις **τῆς *ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ Λαοῦ*, τὸν *ὁποῖον ἀποτελοῦμεν ἡμεῖς*.**

Ὅταν συλλογίζωμαι τὰ χάλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχομεν φθάσει, μοῦ φαίνεται ὅτι εὑρίσκομαι εἰς τὴν αὐλὴν κανενὸς Δημοτικοῦ Σχολείου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ διαλείμματος, καὶ εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸ πανδαιμόνιον τῶν μαθητῶν, ποῦ ἄλλος φωνάζει καὶ ἄλλος σιωπᾷ, ἄλλος κλαίει καὶ ἄλλος γελᾷ, ἄλλος πίπτει καὶ ἄλλος σηκώνεται, ἄλλος τρώγει κουλούρια, ἄλλος γλύφει τὰ δάκτυλά του. Θαρρῶ πῶς βλέπω μίαν μικρογραφικὴν ἀναπαράστασιν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον γίνεται τριγύρω μας, εἰς μίαν μεγάλην εἰκόνα καὶ μὲ τρομερὰ ἀποτελέσματα, ποῦ φέρνουν τὸν καθένα μας εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀπελπισίαν.

Ὡς ἔθνος εὑρισκόμεθα εἰς διαρκὲς καὶ ἀτελείωτον διάλειμμα, μὲ αὐξανομένην ταχύτητα ταραχῆς καὶ ἀκαταστασίας, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε κάθε διανοούμενος νὰ καταλήγῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ ποτὲ δὲν θὰ διορθωθῇ. Ὁ ἔμπορος, μὲ τὸ «ἕνεκα τὸ συνάλλαγμα», ὑψώνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅλως ἀδικαιολογήτως, τὰς τιμὰς τῶν ἐμπορευμάτων του, ὁ γεωργὸς ὑψώνει τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων του, ὁ ἐργατικὸς ὑποφέρει καὶ διαρκῶς παραπονεῖται, ὁ ὑπάλληλος, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, καὶ ἐπειδὴ ὁ μισθός του δὲν ἀκολουθεῖ τὰς αὐξομειώσεις τοῦ συναλλάγματος, κλέπτει, δικαιολογούμενος ἀπέναντι τῆς συνειδήσεώς του μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ζωῆς.

Ἄλλοι πλουτίζουν, καὶ ἄλλοι δυστυχοῦν. Οἱ πλουτίζοντες καθημερινῶς ἐφευρίσκουν νέους τρόπους νὰ ἐξοδεύουν τὸν χάρτινον πλοῦτόν των εἰς γλέντια πολυέξοδα καὶ κραιπάλην, ἐνῷ πτωχοὶ περιφέρονται εἰς τοὺς δρόμους, στερούμενοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Φαινόμενον περίεργον: ***Κανεὶς ἀπολύτως δὲν εἶναι εὐχαριστημένος***, ὁ πλούσιος ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, ποῦ γύρω του ἐπικρατεῖ, φοβεῖται ἡμέραν καὶ νύκτα μὴ τυχὸν κανὲν ἀπρόοπτον συμβῇ καὶ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὸν

πλοῦτόν του, καθ' ὅν χρόνον ὁ πτωχὸς σκέπτεται ἂν ἄρα γε αὔριον θὰ ἔχῃ ψωμί.

Φόβος, ἀβεβαιότης, νευρικότης, στενοχωρία, ἀπελπισία, ἀπόγνωσις βασιλεύουν εἰς τὰς καρδίας ὅλων μας, καὶ κάθε πρωῒ ἀλληλοερωτώμεθα: Τίποτε νέον σήμερον;

Καὶ διατὶ κάμνομεν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν; Περιμένομεν κἄτι νέον διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν παλαιάν μας τροχιάν, καὶ καθένας νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ πῶς ὅ,τι ἔχει τὸ ὁρίζει, καὶ πῶς ὅ,τι βγάζει τοῦ εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας του. Ὁποία αὐταπάτη! Τὸ νέον, ποῦ θὰ ἀναγράψουν αἱ ἐφημερίδες, δὲν θὰ μᾶς ὀρθοποδήσῃ, διότι ἔχομεν πάθει ὅλοι μας ἀπό χρονίους ἠθικοὺς ρευματισμούς, ἐὰν μοῦ ἐπιτρέπετε τὴν φράσιν.

Δὲν εἶναι τώρα καιρὸς νὰ σκεφθῶμεν διὰ τὰ αἴτια τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως, οὔτε νὰ φιλονεικήσωμεν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν διανοητικὴν εὐστροφίαν καὶ ἱκανότητά μας· διότι ἐὰν μᾶς περιεκύκλωνε καμμία πυρκαϊά, δὲν θὰ εἴχαμεν τὴν ἀνοησίαν νὰ καθήμεθα σκεπτόμενοι, διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν τὰ προκαλέσαντα αὐτὴν αἴτια, ἀλλὰ μὲ ὅ,τι μπορούσαμεν θὰ προσπαθούσαμεν νὰ τὴν κατασβύσωμεν.

Δι' αὐτὸ ἂς μὴ μᾶς ἀπασχολῇ τὸ πῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημερινὸν ξεχαρβάλωμα. Αἱ σκέψεις καὶ αἱ προσπάθειαι ὅλων μας ἂς συνενωθοῦν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπέλθῃ διόρθωσις καὶ μεταβολή, ἐλαφρύνουσα τὰ πιεζόμενα στήθη τῆς κοινωνίας μας.

Μία δὲ μόνον διέξοδος ὑπάρχει, κατ' ἐμὲ—***ἡ εὐσυνείδητος ἐπιτέλεσις τοῦ καθήκοντός μας πρὸς τὸν Θεόν,*** πρὸς τὸν πλησίον μας, πρὸς τὸν ἑαυτόν μας.

Ὅταν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν πλησίον, καὶ θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ἐνῷ σήμερον ἀρχίζομεν καὶ τελειώνομεν μὲ τὸν ἑαυτόν μας, μὲ τὸ δεσποτικὸν ἐκεῖνο ΕΓΩ, ποῦ μᾶς ἔχει ὑποδουλώσει ὅλους, διὰ νὰ μὴ βλέπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἄλλου εἶναι καὶ ἰδική μας εὐτυχία.

Βλέπεις γείτονά σου δυστυχοῦντα; Βοήθησέ τον.

Ἀκούεις μικρὸν ἢ μεγάλον αἰσχρολογοῦντα ἢ τὰ θεῖα ὑβρίζοντα; Ἐπίπληξέ τον, ἢ χαστούκισέ τον ἐν ἀνάγκῃ, ἢ ἂν ἦσαι νομοταγής, κατάγγειλέ τον, διότι ἀκόμη εἶναι ὑγρὰ ἡ μελάνη τῆς ἀστυνομικῆς διαταγῆς, ποῦ βγῆκε προχθές, περὶ καταδιώξεως τῶν αἰσχρολογούντων. Καὶ θὰ τὰ κάμῃς αὐτά, ὅταν πρῶτον σὺ ἐκτιμήσῃς τὸ βάρος τοῦ κακοῦ αὐτοῦ, καὶ καθαρίσῃς τὴν γλῶσσάν σου ἢ μᾶλλον τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτήν.

Δὲν ἔχεις πῶς νὰ περάσῃς τὴν ὥραν σου;

Ρίψε ἓν βλέμμα εἰς τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὸ βρεφοκομεῖον, εἰς τὰς φυλακάς, ποῦ πλάσματα τοῦ Θεοῦ σὰν καὶ σένα, πάσχοντα σωματικῶς ἢ ἠθικῶς, ἔχουν ἀνάγκην περιθάλψεως καὶ παρηγορίας, ἐνισχύσεως καὶ ἀνορθώσεως. Ἂν δὲ σοῦ περισσεύουν καὶ τίποτε ψιλά,—εἰς ὅλους περισσεύουν, ὅταν ὑπάρχῃ ἡ καλὴ θέλησις,—ἀνακούφισε καὶ ὑλικῶς τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων. Καὶ θὰ κάμῃς αὐτὰ ὅλα, ὅταν καὶ εἰς τὴν ἰδικήν σου καρδίαν εἰσχωρήσῃ ἓν μέρος ἀπὸ τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τὴν

ἀγάπην, ποῦ δίδει ἡ ἀληθινὴ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς Αὐτὸν δι' ὁδηγίαν,

Δὲν προτίθεμαι νὰ συγγράψω κανένα κανονισμὸν διὰ τὴν ἠθικοποίησιν τῆς κοινωνίας μας, διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ὁποίας τρομερὰ εὐθύνονται οἱ ἱερεῖς, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ γονεῖς· ἀλλ' αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὸ δικαίωμα, ὡς κοινωνικὸν μέλος, νὰ σημειώσω ὅ,τι ἀντιλαμβάνομαι, τὸ ὁποῖον εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅλοι ἀντιλαμβανόμεθα, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ προσπάθειαν ὅλων διά μίαν γενικὴν ὤθησιν πρὸς καλλιτέρευσιν τῆς καταστάσεως, πρὶν εὑρεθῶμεν εἰς χειρότερα.

Χανία, Ἀπρίλιος. *Γ. Ναξάκης.*

ΣΤΗΛΗ ΙΡΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ

Κύριε Διευθυντὰ τοῦ «Ἀστέρος τῆς Ἀνατολῆς»

Ἐπειδὴ τελευταίως ἠγέρθη ζήτημα μεταξὺ ἡμῶν τῶν ἐν Ἀθήναις Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν περὶ τοῦ ἂν κατὰ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας προσευχὴν πρέπει οἱ ἐκκλησιαζόμενοι νὰ ἵστανται ἢ νὰ κάθηνται, παρακαλῶ νὰ ἐκθέσητε τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ «Ἀστέρος».

Τακτικὸς ἀναγνώστης.

Τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ δύο ἀπόψεων—τῆς ***ἱστορικῆς*** καὶ τῆς ***πνευματικῆς***.

Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς: Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἡ συνηθεστέρα στάσις ἐν τῇ δημοσίᾳ προσευχῇ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ ***ὀρθία*** (Α'. Σαμ. α' 26, Ψαλμ. 134, 2, Ματθ. ϛ'. 5, Μάρκ. ια' 25 Λουκᾶ ιη'. 11). Ἄλλοτε πάλιν, ἐν τῇ κατ' ἰδίαν προσευχῇ, ἢ ἐν τῇ δημοσίᾳ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, ὁσάκις ἡ δέησις εἶχε χαρακτῆρα ἐξαιρετικῆς ταπεινώσεως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οἱ προσευχόμενοι ***ἐγονυπέτουν*** (Α'. Βασιλ. η'. 54, Β'. Χρον. ϛ' 13, Ἔσδρα θ'. 5 Ψαλμ. 95, 6, Δανιὴλ ϛ'. 10) ἢ καὶ ἔπιπτον ***πρηνεῖς*** (Ἰησ. Ναυῆ ζ'. 6, Α' Βασιλ. ιη'. 42, Νεεμ. η' 6). Οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῇ προσευχῇ ὕψωνον ἢ ἐξέτεινον τὰς χεῖρας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. 28, 2, Ἐξόδ. θ. 33 κτλ.).

Εἰς τὴν Χριστιανικὴν λατρείαν ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρει μόνον παραδείγματα τῆς ***γονυπετοῦς*** στάσεως, ἴσως κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου ὑμῶν ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆ (Λουκ. κβ'. 41). Ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος λιθοβολούμενος ἐγονυπέτησε καὶ προσηυχήθη (Πράξ. ζ'. 60). Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν τὴν Δορκάδα, προσηυχήθη γονυπετὴς (Πράξ. θ'.40). Ὁ Παῦλος, ἀποχαιρετῶν ἐν Μιλήτῳ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, προσηυχήθη μετ' αὐτῶν γονυπετὴς (Πράξ. κ. 36). Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε μετὰ τῶν ἐν Τύρῳ ἀδελφῶν (Πράξ. κα'. 5).

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ παρ' Ἑβραίοις, ὥς εἴπομεν καὶ παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς ἐπεκράτει μᾶλλον ἡ ὀρθοστασία ἐν τῇ δημοσίᾳ προσευχῇ, φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία παρεδέχθη τὴν στάσιν ταύτην. Διότι εἰς τὴν περιγραφήν, τὴν ὁποίαν δίδει τῆς πρωϊνῆς λατρείας τῆς Κυριακῆς τῆς ἐποχῆς του ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος Ἰουστῖνος (περὶ τὸ ἔτος 140 μ. Χρ.), ἀναφέρει ρητῶς τὴν ὀρθοστάσίαν καὶ μόνον ταύτην :

«Τῇ τοῦ Ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ (δηλ. τῇ Κυριακῇ) πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ· εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἔπειτα ***ἀντιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν***», κτλ. (Ἰουστίνου, Ἀπολογ. Ι, 87). Πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὸν Ἰουστῖνον, ὁ Εἰρηναῖος ἐπίσης ἀναφέρει τὴν συνήθειαν τῆς ὀρθοστασίας, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς γονυκλισίας, ἐν τῇ δημοσίᾳ προσευχῇ, καὶ διασαφηνίζει ὅτι κατὰ τὰς Κυριακὰς ***δὲν ἐγονυπέτουν*** οἱ πιστοὶ ἐν τῇ προσευχῇ, ἐξηγῶν συνάμα τὸν λόγον: «Τὸ δὲ ἐν Κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνυ σύμβολόν ἐστι τῆς ἀναστάσεως. . . ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων τοιαύτη συνήθεια ἔλαβε τὴν ἀρχήν.» Ὁ δὲ σύγχρονος τοῦ Εἰρηναίου Τερτυλλιανὸς (De Corona Mil. 3) λέγει : «Κατὰ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν δὲν θεωροῦμεν ἐπιτετραμμένον νὰ προσευχώμεθα γονυπετεῖς, τοῦτο δὲ ἰσχύει καὶ δι' ὅλην τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς». Ἔκτοτε ἔμεινεν ἡ συνήθεια τῆς ὀρθοστασίας ἐν τῇ δημοσίᾳ προσευχῇ παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις (εἰμὴ εἰς λίαν ἐξαιρετικὰς περιστάσεις), ἐνῷ οἱ Λατῖνοι προυτίμησαν τὴν γονυκλισίαν.

Οὐδαμοῦ ὅμως εἴτε ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ εἴτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκομεν ἴχνος τῆς συνηθείας τοῦ νὰ προσεύχωνται οἱ πιστοὶ ἐπ' ἐκκλησίας ***καθήμενοι.*** Ἀναμφισβητήτως ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι νεωτερισμὸς σχετικῶς πρόσφατος, εἰσαχθεὶς εἰς τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς πρῶτον, ὁπόθεν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τινας τῶν Εὐαγγελικῶν κοινοτήτων τῆς Μ. Ἀσίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἄποψις τοῦ ζητήματος.

Ἐρχόμενοι τώρα εἰς τὴν πνευματικὴν ἄποψιν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ οὐσιώδης, λέγομεν ὅτι βεβαίως ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἦναι δοῦλος τῶν κενῶν τύπων οὐδὲ νὰ ἀποδίδῃ εἰς τοὺς τύπους σημασίαν μεγαλειτέραν τοῦ δέοντος. Ὑπάρχουσιν ὅμως τύποι οἵτινες δὲν εἶναι κενοὶ οὐδ' ἀπορριπτέοι. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν, ἔκφρασις λατρείας, εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης, ἐξομολόγησις τῆς ἰδίας ἀναξιότητος, ἐπίκλησις τῆς θείας ἀρωγῆς καὶ εὐλογίας. Ἡ προσευχὴ δύναται νὰ ἦναι καὶ ἄναυδος, σιωπηλή, ἡ δὲ σωματικὴ στάσις νὰ ἦναι διάφορος, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων. Ὁ πάσχων λ. χ. ἐκ σωματικῆς ἀσθενείας ἴσως δὲν δύναται νὰ σταθῇ ὄρθιος ἢ νὰ γονυπετήσῃ, ἢ καὶ νὰ καθήσῃ κἄν, ἀλλ' ἀναγκάζεται νὰ μείνῃ κατάκοιτος. Αὗται ὅμως εἶναι ἐξαιρέσεις, ὁ δὲ γενικὸς καὶ λογικὸς κανὼν εἶναι ὅτι ἡ σωματικὴ στάσις ἐν τῇ προσευχῇ πρέπει νὰ

ἐκφράζῃ ζωηρῶς τὴν εὐλάβειαν ἐκείνην, ἄνευ τῆς ὁποίας καμμία προσευχὴ δὲν δύναται νὰ ἦναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν. Τὸ καθῆσθαι δὲν εἶναι στάσις εὐλαβείας, ἀλλὰ στάσις **ἀνέσεως**, ἵνα μὴ εἴπωμεν **ἀναπαύσεως**. Ὅταν θέλωμεν νὰ δείξωμεν σέβας πρὸς πρόσωπόν τι, ἐγειρόμεθα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει ἢ προσεγγίσει αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ πολὺ ὀρθῶς ἐπικρατεῖ πανταχοῦ τῆς γῆς ἡ συνήθεια ἐπὶ δικαστηρίου, ὁσάκις ὁρκίζεται μάρτυς ἢ ἄλλος τις, νὰ ἐγείρωνται καὶ οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἀκροαταὶ ἐκ τῶν καθισμάτων των, εἰς ἔνδειξιν εὐλαβείας πρὸς τὴν ἱερὰν ἐκείνην στιγμήν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ εὐλαβὲς τὸ νὰ προσεύχηταί τις (δηλ. τὸ νὰ **προσκυνῇ** καὶ νὰ **προσαγορεύῃ** τις τὸν ὕψιστον καὶ ἄπειρον Θεὸν εἰς τὸν οἶκον Αὐτοῦ) καθήμενος, ἐφ' ὅσον εἶναι σωματικῶς ἱκανὸς νὰ προσευχηθῇ ὄρθιος;

Ἡ συνήθεια λοιπὸν τοῦ καθῆσθαι κατὰ τὴν προσευχὴν εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἀπορριπτέα, ὡς δυναμένη νὰ παρεξηγηθῇ ὡς ὀκνηρία, πάντως δὲ ὡς πολὺ εὐκόλως ἐκπίπτουσα εἰς ἀνευλάβειαν. Ἀπόδειξις τούτου δυστυχῶς εἶναι ἡ παρατηρουμένη χαλαρότης εἰς τὴν στάσιν πολλῶν οὕτω καθημένων, οἵτινες οὐδὲ νὰ κλίνωσι τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν λαμβάνουσι τὸν κόπον.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἁπλούστατον: Πρέπει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκδηλῶμεν **τοὐλάχιστον** τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν συνειθίζομεν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ καθημένη στάσις θεωρεῖται εὐλαβὴς ἀπέναντι ἀνθρώπων; Ὄχι. Οὔτε δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰς συνηθείας καὶ ἰδέας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας ἀλλὰ καὶ οὔτε ὑπάρχει λόγος νὰ τὰς μεταβάλωμεν. Ἄρα πρέπει συμφώνως πρὸς τὰς συνηθείας ταύτας νὰ ρυθμίζωμεν καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν στάσιν ἡμῶν. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι εἰσεχώρησαν παρ' ἡμῖν, ἔστω καὶ εἰς μικρὰν κλίμακα, τοιοῦτοι νεωτερισμοί, οἵτινες δύνανται νὰ χαλαρώσουν τὴν εὐλάβειαν ἐν τῇ δημοσίᾳ λατρείᾳ, ἀπαράλλακτα ὅπως ἡ εἰσχώρησις μιᾶς τάξεως ὕμνων καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ τείνει νὰ μειώσῃ τὴν σοβαρότητα τῆς ἱερᾶς ὑμνῳδίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γονυκλισίαν κατὰ τὴν δημοσίαν προσευχήν, αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως δυσχερὴς ἄνευ τῶν εἰδικῶν πρὸς τοῦτο εὐκολιῶν, ἃς ἔχουσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας των ἐκτὸς τῶν Λατίνων καὶ οἱ Ἀγγλικανοί. Ἀπομένει ὅθεν μόνον ἡ ἑτέρα τῶν πατροπαραδότων στάσεων εὐλαβείας—ἡ ὀρθοστασία—καὶ ταύτην συνιστῶμεν ἀνεπιφυλάκτως εἰς τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς, συνιστῶντες ἐξ ἄλλου εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῶν ἐκκλησιῶν μας νὰ μὴ κουράζουν τὸ ἐκκλησίασμα διὰ μακρῶν προσευχῶν.

ΠΕΡΙ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

Ὑπάρχουν δυστυχῶς πολλοὶ Χριστιανοὶ τὴν σήμερον, οἱ ὁποῖοι λέγουν «Ἂς μὴ ἐξογκώνωμεν τὴν σημασίαν τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ. Τὰ θαύματα αὐτὰ κατέχουν δευτερεύουσαν θέσιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς αὐτά. Οἱ ἀπόστολοι, ὅταν ἐκήρυττον τὸν Χριστόν, δὲν ἐπεκαλέσθησαν τὰ θαύματά του διὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Οὔτε καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ παρωτρύνοντο νὰ πιστεύσουν εἰς Αὐτὸν διὰ τὰ θαύματα καὶ σημεῖα, ἅτινα ἐποίησε».

Ἐν τούτοις, τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνομεν ἐπὶ λέξει ἀπὸ περιοδικόν τι θρησκευτικὸν τῆς Ἀμερικῆς (Christian Century, τῆς 29 Μαρτίου 1923), δὲν εἶναι ἀληθῆ.

Ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπανειλημμένως ἐπικαλεῖται τὰ θαύματά του ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἦτο Υἱὸς Θεοῦ καὶ ἀπεσταλμένος ὑπ' Αὐτοῦ. «Ἀλλ' ἐγὼ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεγαλητέραν τῆς τοῦ Ἰωάννου· διότι αὐτὰ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ πράττω, μαρτυροῦσι περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἀπέστειλε» (Ἰωάν. ε'. 36). «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ πιστεύετε εἰς ἐμὲ» (Ἰωάν. ι'. 37). «Πιστεύετέ μοι ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι» (Ἰωάν. ιδ'. 11). Οἱ δὲ πεφωτισμένοι Ἰουδαῖοι ἐγνώριζον ὅτι ὁ Μεσσίας θὰ ἐνήργει θαύματα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς θείας ἀποστολῆς του, πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ τὸν λόγον τοῦτον (Ἰωάν. β'. 23, γ'. 2, ς'. 2, ζ'. 31, θ'. 16, ια'. 47).

Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ἀπόστολοι ρητῶς ἐπεκαλοῦντο τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀπόδειξιν τῆς θεότητός του. Ὁ Πέτρος τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς διεκήρυξε πρὸς τὰ πλήθη: «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον πρὸς ἐσᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ θαυμάτων καὶ τεραστίων καὶ σημείων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἔκαμε δι' αὐτοῦ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς καὶ σεῖς γνωρίζετε» (Πράξ. β'. 22).

Καὶ ὁ Παῦλος: «Πῶς ἡμεῖς θέλομεν ἐκφύγει ἐὰν ἀμελήσωμεν τοιαύτην σωτηρίαν; ἥτις ὀρχίσασα νὰ λαλῆται διὰ τοῦ Κυρίου, ἐβεβαιώθη εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων· καὶ ὁ Θεὸς συνεμαρτύρει μὲ σημεῖα καὶ τέρατα καὶ μὲ διάφορα θαύματα καὶ μὲ διανομὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὴν θέλησιν Αὐτοῦ» (Πρὸς Ἑβρ. β'. 3-4).

Τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἶναι τόσον στενῶς συνυφασμένα μὲ τὴν ἀφήγησιν τῶν Εὐαγγελιστῶν, ὥστε ἂν θελήσωμεν νὰ χωρίσωμεν αὐτὰ ὡς μὴ ἀξιόπιστα, πρέπει νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἀξιοπιστίαν ὁλοκλήρου τοῦ Εὐαγγελίου. Κατ' οὐδένα τρόπον δύναται ἡ λογικὴ νὰ παραδεχθῇ τὸν μὲν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου, τοὺς δὲ μαθητὰς καὶ βιογράφους Αὐτοῦ ὡς ψεύστας καὶ ἀγύρτας.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, μὲ τὴν σημερινὴν τάσιν τῶν ἀπίστων καὶ τινων πεπλα-

νημένων Χριστιανῶν, νὰ μορφώσωμεν σαφῆ ἰδέαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν θαυμάτων καὶ νὰ λύσωμεν διὰ τῆς Ἁγ. Γραφῆς τὸ ἐρώτημα: «Ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν θαυμάτων, ἅτινα ἔκαμεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἱδρύετο ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία;»

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐξηγεῖ τὰ θρησκευτικὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἐκπλήρωσιν προφητείας, ἥτι σαφῶς ἀφορᾷ τὴν ἐξιλαστήριον ἀποστολήν Του: «Καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα μὲ λόγον καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε· διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος: «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε» (Ματθ. η'. 16—17). Καὶ παρακατιὼν ἀναφέρει τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν: «Ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσητε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας (τότε λέγει πρὸς τὸν παραλυτικόν), Ἐγερθείς, σήκωσον τὴν κλίνην σου καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου» (Ματθ. θ'. 6). Βλέπομεν ὅτι εἰς τὰς δύο ταύτας περιστάσεις ὁ Ἰησοῦς ἐμφανίζεται ὡς ὁ θεραπευτὴς τοῦ σώματος, ὡς καὶ τῆς ψυχῆς, αἱ δὲ θεραπεῖαι τὰς ὁποίας ἐνήργει, ἐσκόπουν νὰ ἀποδείξουν τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἶχε, τοῦ νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν θαυμάτων, ἅτινα ἔκαμον ἐπί τινα χρόνον οἱ ἀπόστολοι, ἡ Γραφὴ ἀρκούντως μᾶς διαφωτίζει: «Λαλοῦντες μετὰ παρρησίας (ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας) περὶ τοῦ Κυρίου, ὅστις ἐμαρτύρει εἰς τὸν λόγον τῆς χάριτος Αὐτοῦ καὶ ἔδιδε νὰ γίνωνται σημεῖα καὶ τέρατα διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν» (Πράξ. ιδ'. 3). Τοῦτο δὲ ἐγένετο εἰς ἐκπλήρωσιν ῥητῆς ὑποσχέσεως τοῦ Κυρίου: «Ὑπάγετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλην τὴν κτίσιν. . . Ἐκεῖνοι δ' ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, συνεργοῦντος τοῦ Κυρίου καὶ βεβαιοῦντος τὸ κήρυγμα διὰ τῶν ἐπακολουθούντων θαυμάτων» (Μάρκ. ιϛ'. 15, 20).

Ἡ θαυματουργικὴ αὕτη δύναμις τῶν ἀποστόλων, ἥτις ἐχρειάζετο κατὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς Ἐκκλησίας, βαθμηδὸν ἐξέλιπεν, ἐφ' ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι ὡς ἔθνος ὁριστικῶς ἀπέρριψαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη κατηρτίσθη γραπτῶς διὰ τῶν θεοπνεύστων συγγραμμάτων τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ.

Ὑπὸ μίαν ἔποψιν, τὰ θαύματα δὲν ἐξέλιπον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· διότι ὁ Θεὸς συνεχῶς ἐπεμβαίνει κατὰ τρόπον θαυμαστὸν εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὰς προσευχὰς τῶν τέκνων του. Ποῖος ἐξ ἡμῶν δὲν ἐνθυμεῖται τοὐλάχιστον μίαν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκ μιᾶς ἀπελπιστικῆς καταστάσεως προῆλθεν ἀνέλπιστος τροπὴ σωτήριος, εἴτε προκειμένου περὶ ἀσθενείας εἴτε περὶ ἄλλης τινος σοβαρᾶς καὶ ἀφεύκτου θεωρουμένης καταστροφῆς; Ἄλλως τε, δὲν εἶναι θαῦμα ἡ ἀναγέννησις —ἡ μεταβολὴ τοῦ μεθύσου, τοῦ βλασφήμου, τοῦ ἀσελγοῦς, τοῦ ἀσεβοῦς εἰς ἐνάρετον καὶ εὐσεβῆ;

Δὲν εἶναι ταῦτα πράγματα, ἅτινα θεωροῦνται (καὶ εἶναι) ἀδύνατα ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἀπόψεως καὶ μόνον κατορθοῦνται δι' ὑπερφυσικῆς, ἤτοι Θείας, δυνάμεως; Ἀλλὰ τὰ θαύματα ταῦτα δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ δὲν ἔχουν τὸν αὐτὸν σκοπὸν μὲ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὅτε ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς.

Αὐτὰ τὰ σημερινὰ θαύματα γίνονται εἰς ἐκπλήρωσιν προσευχῆς ἢ πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν. Τὰ θαύματα, ἅτινα ἐξιστορεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, ἦσαν σημεῖα, ὅπως γνωρίσῃ ὁ κόσμος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο Θεὸς καὶ ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν ἀρχίσῃ νὰ ἀμφισβητῇ αὐτὴ ἡ ἰδία τὰ πειστήρια ταῦτα τῆς θείας προελεύσεως αὐτῆς.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Οἱ ἀναγνῶσται μας βεβαίως παρακολουθοῦν εἰς τὰς πολιτικὰς ἐφημερίδας τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἀφ᾽ ὅτου αὕτη ἱδρύθη διὰ εἰδικῆς συμφωνίας, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε μέρος τῆς Συνθήκης τῆς Εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν (1919). Ἐγράφησαν ὅμως τόσα πολλὰ καὶ τόσα ἀντιφατικὰ περὶ αὐτῆς, ὥστε ἀναμφιβόλως οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων (ὅσοι δηλ. δὲν ἔχουν καιρὸν νὰ μελετήσουν τοιαῦτα ζητήματα ἐπισταμένως) κατήντησαν νὰ σχηματίσουν πολὺ συγκεχυμένην ἰδέαν περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θεσμοῦ. Καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν ταύτην οὐχὶ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ τὸ σοβαρὸν γεγονός, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἢ μᾶλλον αἱ Βουλαί, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἠρνήθησαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν καὶ νὰ προσχωρήσῃ ἡ Ἀμερικὴ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Καὶ λέγουν ὄχι μόνον οἱ ἀντίπαλοι καὶ χλευασταὶ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι γενικῶς: «Εἶναι δυνατὸν ἡ πρώτη φιλελευθέρα Δύναμις τοῦ κόσμου, ἐκείνη ἀκριβῶς, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν κατεπολέμησε τοὺς πολέμους καὶ τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς διεθνοῦς διαιτησίας, εἶναι δυνατὸν αὐτὴ ἡ Δύναμις νὰ ἀπορρίψῃ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἐὰν ἡ Κοινωνία ἦτο πραγματικῶς χρήσιμος διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου; Ἡ ἄρνησις τῆς Ἀμερικῆς τοῦ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ὁ θεσμὸς οὗτος δὲν εἶναι καλός».

Καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἄρνησις αὕτη τῆς ἐπισήμου Ἀμερικῆς ὑπῆρξε βαρὺ τραῦμα διὰ τὴν ἰδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, πρὸ πάντων, διότι ἡ ἄρνησις αὕτη ἐβασίζετο κυρίως εἰς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ ἐκ τῶν προτέρων νὰ δεσμευθῇ καὶ νὰ ***ὑποτάξῃ τὰ συμφέροντά της*** εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νὰ ἦναι δυσμενεῖς δι᾽ αὐτήν. Καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, προβαλλόμενον ὑπὸ τῆς φιλελευθέρου καὶ ἀντιπολεμικῆς Ἀμερικῆς, εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον σχεδὸν ἀπελπίζει τοὺς φίλους τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Διότι ἐὰν τὰ μεγάλα καὶ φιλελεύθερα ἔθνη δίδουν τοιοῦτο παράδειγμα, ***τί περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὰ μικρότερα καὶ ὀλιγώτερον μορφωμένα κράτη***, τὰ ὁποῖα ἀπὸ αἰώνων ἐξυμώθησαν μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ πολέμου; Ἐὰν ἡ Ἀμερικὴ τάσσεται μὲ τὸ μέρος ἐκείνων τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα λέ-

γουν· «Θέλομεν τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον δὲν θίγονται τὰ ἰδικά μας συμφέροντα· ἐννοοῦμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὰ ἔθνη τὴν κατάπαυσιν τῶν πολέμων καὶ τὴν καταφυγὴν εἰς διαιτησίαν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἑαυτόν μας ἐπιφυλάσσομεν πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ κηρύξεως πολέμου, ἐὰν κρίνωμεν τοῦτο ἐπιβαλλόμενον διὰ τὰ ἰδικά μας συμφέροντα», πῶς θέλετε νὰ παύσῃ κυριαρχοῦν εἰς τὸν κόσμον τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου;

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι, ἂν καὶ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ **στάσις** καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Κογκρέσσου (δῆλ. τῶν δύο Βουλῶν) τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ἀμερικῇ ὑπῆρξε καὶ εἶναι ἀκόμη διχασμένη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὄχι μόνον ὁ Πρόεδρος Οὐΐλσων (ὁ πατὴρ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν) καὶ τὸ κόμμα του, ἀλλὰ καὶ ***ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν διανοουμένων Ἀμερικανῶν εἶναι ἀφωσιωμένοι ὀπαδοὶ τῆς ἰδέας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*** καὶ ἐργάζονται διὰ τὴν προσχώρησιν τῆς πατρίδος των εἰς αὐτήν. Κυρίως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ μὴ συμμετοχῆς ***αἱ ἐμπορικαί, βιομηχανικαὶ καὶ πλουτοπαραγωγικαὶ τάξεις***, αἵτινες, στηριζόμεναι εἰς τὴν κολοσσιαίαν ὑλικὴν δύναμιν τῆς Ἀμερικῆς, δὲν θέλουν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς καμμίαν συμφωνίαν, ἡ ὁποία αὔριον θὰ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς θυσίαν τινα τῶν ὑλικῶν των συμφερόντων. Καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐννοήσουν ὅτι ***τὰ συμφέροντά των προάγονται κυρίως διὰ τῆς παγκοσμίας εἰρήνης***, ἡ ὁποία πάλιν μόνον ἐπιτυγχάνεται διὰ μιᾶς κοινῆς καὶ γενικῆς συμφωνίας τῶν λαῶν, ὅπως εἶναι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, καὶ ὅτι ἡ μὴ συμμετοχὴ τῆς Ἀμερικῆς ὄχι μόνον ***τὸ ἠθικὸν γόητρον αὐτῆς ταύτης τῆς Ἀμερικῆς καταρρίπτει***, ἀλλὰ καὶ ***τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου θέτει ἐν κινδύνῳ***, διότι ἐνθαρρύνει τὰ ἄλλα ἔθνη νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς, ὁπότε ἐπανερχόμεθα (ἢ μᾶλλον ἐμμένομεν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν) εἰς τὸ πατροπαράδοτον δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Μήπως αὔριον ἡ Γερμανία, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ Κοινωνία Ἐθνῶν δυναμένη νὰ ἐπιβάλῃ σεβασμὸν πρὸς τὴν παγκοσμίαν εἰρήνην, δὲν θὰ θελήσῃ, μετὰ δέκα ἢ εἴκοσι ἔτη, ὁπότε θὰ ἀνακτήσῃ πάλιν τὴν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικήν της εὐρωστίαν, νὰ σύρῃ πάλιν τὸ ξίφος, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι θίγονται τὰ συμφέροντά της καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ μάλιστα τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς;

Οἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν προβάλλουν τὴν θεωρίαν ὅτι ***οἱ ἠθικοὶ νόμοι***, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων, ***δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν εἰς τὰ ἔθνη***. Λέγουν περίπου: «Τὰ ἔθνη (ἡ Ἀμερική, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία) εἶναι ἔννοια ἀφηρημένη. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐννοοῦμεν λέγοντες ***ἔθνος***, εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἑνὸς λαοῦ—ἡ ***Κυβέρνησις*** τοῦτ' ἔστι τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Καὶ τὸ καθῆκον μιᾶς Κυβερνήσεως εἶναι ***πρωτίστως καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν λαόν της***· δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἦναι γενναιόδωρον ἢ ***καὶ ἁπλῶς δίκαιον*** πρὸς ἄλλα ἔθνη, εἰς βάρος τοῦ λαοῦ της. Διότι ἔχει λάβει τὴν ἐντολὴν τοῦ λαοῦ της νὰ διεξαγάγῃ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπωφελέστερον διὰ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ· δὲν εἶναι δὲ ἠθικὸν δι' ἕνα ἐντολοδόχον νὰ

θυσιάση τὰ συμφέροντα τοῦ ἐντολέως του διὰ νὰ φανῇ γενναιόδωρος πρὸς τρίτους».

Τὴν θεωρίαν ταύτην οἱ Γερμανοὶ τὴν διετύπωσαν πρὸ τοῦ πολέμου κατὰ τρόπον ἀκόμη ὠμότερον. Αὐτοὶ ἔλεγον ὅτι ***ὁ μόνος νόμος ἢ κανών***, τὸν ὁποῖον ἓν ἔθνος δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ, εἶναι ***ὁ νόμος τοῦ ἰδίου του συμφέροντος*** καὶ τὸ μόνον ***δίκαιον*** εἶναι ***τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου***· ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι πρόσωπον, ἢ ὀντότης, ***ἄνευ ἠθικῶν ὑποχρεώσεων***.

Ἑπομένως κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας ταύτης—εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως διατυπουμένης— ἡ λειτουργία μιᾶς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὡς προϋποθέτουσα ἕνα κοινὸν νόμον ἐπιβαλλόμενον εἰς τὰ ἔθνη, εἶναι ***οὐτοπία*** καὶ ***χίμαιρα ἀνεφάρμοστος***, καθότι ἀντιβαίνει εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Προσθέτουν δὲ ὅτι ἡ ἐπιβολὴ παντὸς νόμου στηρίζεται εἰς τὴν ***ἔνοπλον δύναμιν***, καὶ ὅτι τοιαύτης ἐνόπλου δυνάμεως μοιραίως θὰ στερῆται πᾶσα Κοινωνία Ἐθνῶν.

Ὁ Λόρδος ***Ροβέρτος Σέσιλ***, εἷς τῶν διασημοτέρων προμάχων καὶ ἀποστόλων τῆς ἰδέας τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὁμιλῶν ἐσχάτως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐνώπιον μιᾶς συνελεύσεως ἐν Ἀμερικῇ, εἶπεν :

«Αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἐχθρῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἠμπορεῖ νὰ φαίνωνται σοφά· κατὰ βάθος ὅμως εἶναι σοφιστεῖαι Καὶ ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως, διστάζω νὰ πιστεύσω ὅτι κανεὶς ἔντιμος καὶ ἠθικὸς ἄνθρωπος θὰ ἐπεθύμει νὰ πολιτευθῇ ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἔθνους του κατὰ παράβασιν τῶν ἠθικῶν νόμων. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ***πρακτικῆς*** ἀπόψεως εἶμαι βέβαιος ὅτι οὔτε συμφέρον θὰ ἦτο διὰ μίαν Κυβέρνησιν ἑνὸς λαοῦ ὁσονδήποτε ἰσχυροῦ, νὰ πολιτευθῇ τοιουτοτρόπως, διότι τοιαύτη πολιτεία ***θὰ ὡδήγει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν καταστροφήν***, ὅπως ὡδήγησε τὴν Γερμανίαν.

Ἀλλ᾽ ἐγώ, διὰ τὸ μέρος μου, εἶμαι εὐχαριστημένος νὰ στηρίξω τὴν ἀπόρριψιν τῶν θεωριῶν καὶ ἐπιχειρημάτων, τῶν στρεφομένων κατὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ***εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς***. Διότι μοὶ φαίνεται ὅτι ὁλόκληρος ἡ Γραφικὴ ἱστορία ἀκριβῶς τοῦτο διδάσκει—ὅτι ***ἔθνος, τὸ ὁποῖον περιφρονεῖ καὶ ἀπορρίπτει τὸν Θεῖον νόμον, ἀφεύκτως θὰ τιμωρηθῇ καὶ θὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς***. Αὐτὸ εἶναι μία τεραστία καὶ ἀσάλευτος ἀλήθεια. Ἑπομένως οὐδεὶς Χριστιανός, ὅστις πιστεύει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἠμπορεῖ νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἓν Κράτος δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς ἠθικοὺς νόμους.

Ἄλλοι πάλιν λέγουν : «Ναί, δέχομαι ὅτι ἡ εἰρήνη εἶναι ὑψηλὸς καὶ εὐγενὴς Χριστιανικὸς σκοπός, ὅτι οἱ ἠθικοὶ νόμοι ἐφαρμόζονται εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ ὅτι καθῆκον ἔχω ὡς Χριστιανὸς νὰ ὑποστηρίζω καὶ νὰ κηρύττω τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἠθικῶν νόμων εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἔθνους μου. Ἀλλ᾽ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ὅπως αὕτη σήμερον ὑφίσταται, δὲν ἔχει πρακτικὴν χρησιμότητα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο ὄχι μόνον δὲν εἶμαι ὑπόχρεως νά τὴν ὑποστηρίξω, ἀλλ᾽ ἔχω τοὐναντίον καθῆκον νὰ τὴν καταπολεμήσω ὡς ἄχρηστον καὶ ἀπατηλήν».

Εἰς τοὺς τοιούτους συζητητὰς ἔχω νὰ ἀπαντήσω ὅτι πᾶς ἀμερόληπτος ἄνθρωπος, ὅστις θὰ ἐξετάση τὸ Καταστατικὸν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τί ἔκαμεν ἕως τώρα ἡ Κοινωνία, θὰ ὁμολογήση ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ τὸ σωματεῖον τοῦτο συνεισέφερε σπουδαίως εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ὅτι ἐκαλλιέργησε τὸ πνεῦμα τῆς διεθνοῦς συνεννοήσεως καὶ συνεργασίας, καὶ ὅτι ἐπολέμησε πολλὰς διεθνεῖς πληγάς. Ἂν ὑπάγετε εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου εἶναι ἡ ἕδρα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, θὰ ἀντιληφθῆτε ἐκεῖ μίαν ἀτμόσφαιραν διεθνοῦς φιλίας καὶ ἀδελφοσύνης, ἕνα νέον πνεῦμα ἀντίθετον πρὸς τὰ ἄγρια ἐθνικιστικὰ μίση καὶ πρὸς τὰς στενὰς ἐθνικιστικὰς ἀντιλήψεις, μίαν ἀρχὴν συναισθήσεως καθήκοντος τοῦ ἀτόμου οὐχὶ μόνον πρὸς τὸ ἰδικόν του ἔθνος ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ὅλην ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν.

Διὰ τοῦτο λέγω ὅτι, ὅταν βλέπετε τοιαῦτα ἀποτελέσματα ἐντὸς μιᾶς μόλις τριετίας, δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ εἴπητε ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπέτυχεν. Ἐὰν ἦσθε τίμιοι καὶ εἰλικρινεῖς ἄνθρωποι, ὀφείλετε νὰ εἴπητε: «Ἐδῶ εἶναι ἕνα καλὸν πρᾶγμα. Ἴσως εἶναι ἀκόμη μικρόν, ἠμπορεῖ ὅμως νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ βελτιωθῇ ὥστε νὰ γίνῃ μέγα καὶ ἰσχυρόν. Τώρα εἶναι ἀκόμη τρυφερὸν φυτόν, δύναται ὅμως μὲ τὴν καλλιέργειαν νὰ γίνῃ δένδρον μέγα καὶ ὡραῖον, καὶ ἔχομεν ὅλοι καθῆκον νὰ τὸ καλλιεργήσωμεν καὶ νὰ τὸ στηρίξωμεν καὶ νὰ τὸ προφυλάξωμεν».

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, εἶναι ἕνας διεθνὴς μηχανισμός, καὶ μόνον τοῦτο. Εἶναι ἕνας σκελετὸς ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐποικοδομήσωμεν οἰκοδομὴν ὡραίαν καὶ κοσμοσωτήριον. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται νὰ τὸν τελειοποιήσωμεν ἢ νὰ τὸν καταστρέψωμεν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπιτύχῃ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ὡς θεσμὸς καὶ μηχανισμός, νὰ ἐμποδίζῃ τὰ ἔθνη ἀπὸ τοῦ νὰ ἀλληλοσφάζωνται, πάλιν θὰ ὑστερήσῃ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον πρέπει κυρίως νὰ ἐπιδιώξῃ—δηλ. τῆς δημιουργίας νέου πνεύματος μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες κρατοῦσι τὰς τύχας τῶν λαῶν εἰς χεῖράς των.

Τοῦτο δὲ θὰ κατορθωθῇ μόνον διὰ τῶν θρησκευτικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου—διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὅθεν εἶναι ἀπαραίτητον αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι νὰ ταχθοῦν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Εἶναι ἀνάγκη οἱ θρησκευτικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἡγήτορες τῆς Χριστιανωσύνης νὰ ἐντείνουν τὰς προσπαθείας των ὅπως ἐντυπωθῇ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων τὸ μέγα μάθημα, ἡ ὑψηλὴ ἀλήθεια, ἣν ἐδίδαξεν ὁ Ἱδρυτὴς τῆς πίστεως ἡμῶν—ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοί!»

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν συνδρομητῶν καὶ ἀναγνωστῶν ἡμῶν, διότι ἕνεκεν ἐκτάκτων ἀσχολιῶν τοῦ Διευθυντοῦ, ἡ ἔκδοσις τῶν τευχῶν Ἀπριλίου καὶ Μαΐου ἐβράδυνεν ἐπὶ τοσοῦτον. Ἤδη ἐλπίζομεν, ὅτι ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰουλίου θὰ ἐκδοθῶσι τὰ τεύχη τοῦ Ἰουνίου καὶ τοῦ Ἰουλίου, ὥστε μὲ τὸν Αὔγουστον νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς τροχιάν.